תנ״ך · ראשונים · רלב״ג · נביאים

רלב"ג על שופטים

רבנו לוי ב"ר גרשום [הרלב"ג]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רלב"ג על שופטים

רבנו לוי ב"ר גרשום [הרלב"ג]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רלבג-על-שופטים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 7
פסוק א 7
פסוק ו 7
פסוק ז 7
פסוק י 7
פסוק יא 7
פסוק יד 8
פסוק טז 8
פסוק יט 8
פסוק כא 8
פרק ב 8
פסוק א 8
פסוק ו 8
פסוק י 9
פסוק יב 9
פסוק יח 9
פסוק כ 9
פסוק כב 9
פרק ג 9
פסוק א 9
פסוק ב 10
פסוק ג 10
פסוק ח 10
פסוק ט 10
פסוק יא 10
פסוק יב 10
פסוק טו 10
פסוק טז 11
פסוק יח 11
פסוק יט 11
פסוק כ 11
פסוק כא 11
פסוק כב 12
פסוק כג 12
פסוק כה 12
פסוק כו 12
פסוק כז 12
פסוק כט 12
פסוק ל 13
פסוק לא 15
פרק ד 15
פסוק ב 15
פסוק ד 15
פסוק ו 16
פסוק ח 16
פסוק ט 16
פסוק יא 16
פסוק יב 17
פסוק יד 17
פסוק כא 17
פסוק כב 17
פסוק כד 17
פרק ה 18
פסוק ב 18
פסוק ג 18
פסוק ד 18
פסוק ה 18
פסוק ו 18
פסוק ז 19
פסוק ח 19
פסוק ט 19
פסוק י 19

פסוק יא 19
פסוק יב 20
פסוק יג 20
פסוק יד 20
פסוק טו 20
פסוק טז 20
פסוק יז 21
פסוק יח 21
פסוק יט 21
פסוק כ 21
פסוק כא 21
פסוק כב 22
פסוק כג 22
פסוק כד 22
פסוק כה 22
פסוק כו 22
פסוק כז 22
פסוק כח 22
פסוק כט 23
פסוק ל 23
פסוק לא 23
פרק ו 25
פסוק ח 25
פסוק יא 25
פסוק יד 25
פסוק יח 26
פסוק כא 26
פסוק כג 26
פסוק כה 26
פסוק כו 27
פסוק כז 27
פסוק כט 27
פסוק לא 27
פסוק לג 28
פסוק לד 28
פסוק לו 28
פרק ז 28
פסוק ג 28
פסוק ה 28
פסוק ח 28
פסוק יג 29
פסוק יט 29
פסוק כג 29
פסוק כד 29
פסוק כה 29
פרק ח 30
פסוק ב 30
פסוק ז 30
פסוק ח 30
פסוק י 30
פסוק יא 30
פסוק יב 30
פסוק יג 30
פסוק יז 31
פסוק יח 31
פסוק כא 31
פסוק כד 31
פסוק כו 31
פסוק כז 31
פסוק כח 31
פסוק לג 31
פרק ט 32
פסוק ה 32
פסוק ו 32

פסוק ט 32
פסוק יג 32
פסוק יד 32
פסוק טז 32
פסוק כב 32
פסוק כה 32
פסוק כח 33
פסוק לא 33
פסוק מא 33
פסוק מד 33
פסוק מה 33
פסוק מו 33
פסוק מח 33
פסוק נ 34
פסוק נג 34
פרק י 34
פסוק ד 34
פסוק טז 38
פרק יא 38
פסוק א 38
פסוק ג 38
פסוק ה 38
פסוק יב 38
פסוק כד 39
פסוק כה 39
פסוק כח 39
פסוק ל 39
פסוק לא 39
פרק יב 41
פסוק א 41
פסוק ז 41
פסוק ח 41
פרק יג 41
פסוק א 41
פסוק ג 41
פסוק טז 42
פסוק כ 42
פסוק כב 42
פסוק כה 43
פרק יד 43
פסוק ב 43
פסוק ו 43
פסוק יז 43
פסוק יח 43
פסוק יט 43
פרק טו 44
פסוק א 44
פסוק ב 44
פסוק ז 44
פסוק ח 44
פסוק ט 44
פסוק יג 45
פסוק יד 45
פסוק יז 45
פסוק יט 45
פסוק כ 45
פרק טז 45
פסוק א 45
פסוק ב 45
פסוק ג 46
פסוק ד 46
פסוק ה 46
פסוק כג 46
פסוק כו 46

פסוק כח 46
פסוק כט 46
פסוק לא 47
פרק יז 50
פסוק א 50
פסוק ב 50
פסוק ג 50
פסוק ה 51
פסוק ו 51
פסוק ז 51
פרק יח 51
פסוק א 51
פסוק ז 52
פסוק יד 52
פסוק יז 52
פסוק כו 52
פסוק כט 52
פרק יט 53
פסוק א 53
פסוק ג 53
פסוק ט 53
פסוק י 54
פסוק טו 54
פרק כ 54
פסוק א 54
פסוק יז 55
פסוק יח 55
פסוק כח 55
פסוק כט 55
פסוק מו 56
פרק כא 56
פסוק א 56
פסוק ד 56
פסוק י 56
פסוק יז 56
פסוק כב 57
פסוק כד 57

פרק א

פסוק א

ספר שאחרי מות יהושע שאלו בני ישראל בה' ר"ל באורים ותומים מי מהשבטים יעלה בתחלה להלחם בכנעני הנשאר בארצות השבטים וראוי שנדע שאין הרצון בזה שלא היו נשאלין באורים ותומים בימי יהושע כי התורה העידה כי בימי יהושע ג"כ ישאלו במשפט האורים, ואולי הרצון בזה כי אחרי מות יהושע הוצרכו לשאול מי יעלה בתחלה כי במלחמה הראשונה שורש גדול לשאר המלחמות וזה שאם ינוצחו ישראל במלחמה הראשונה יאמרו הנשאר מהגוים ההם סר צלם מעליהם ויתחזקו להלחם בהם ואם ינצחו אותם יפיל הענין מורך לב בגוים ההם וינצחום ישראל בקלות, ולזה בחר השם שילחם תחלה מי שהוא ראוי יותר לנצח והוא שבט יהודה, וסבב יהודה שעלה אתו שמעון להלחם כאשר נשארו בגבולו מהגוים ההם:

פסוק ו

והנה קצצו בהונות ידי אדני בזק ובהונות רגליו להפיל מורך על שאר המלכים שיראו מלהלחם בישראל עם שכבר סבב זה השם ית' להשיב לו מדה כנגד מדה כמו שזכר כאשר עשיתי כן שלם לי אלהים:

פסוק ז

וזכר שהביאוהו אחר זה בירושלם ומת שם. וכבר נלחמו בני יהודה בירושלם קודם זה ולכדו אותה והכוה לפי חרב ואת העיר שלחו באש:

פסוק י

וילך יהודה אל הכנעני היושב בחברין וגו'. כי כבר התבאר בספר יהושע כי כלב הוא שנלחם בהם ואמנם הביא עמו שם שבט יהודה כי הוא היה נשיא השבט ולזה יחס זאת המלחמה לשבט יהודה וידמה שכבר היתה זאת המלחמה אחרי מות יהושע ואף על פי שנזכרה בספר יהושע ואולם נזכרה שם לבאר שכבר נתקיים יעוד הש"י לכלב כי חברון נתנה לו לנחלה על פי הש"י והוא נלחם בה וכבשה בסוף הענין אף על פי שלא כבשה בימי יהושע:

פסוק יא

ושם דביר הנזכר בזה המקום הוא מקום אחר זולת אשר לכד יהושע לפי מה שנזכר בספר יהושע אמר וישב יהושע וכל ישראל עמו דבירה:

פסוק יד
והנה זכר שהסיתה עכסה את בעלה לשאל מאת אביה השדה וכשנתנו לה הוסיפה היא לשאול גלות מים:

פסוק טז
והנה בני קיני חותן משה שבו לדת ישראל ולזה ישבו את יהודה:

פסוק יט
ויהי ה' את יהודה ויורש את ההר. ר"ל שכבר מצא עצמו יהודה נעזר בה' בהורשת ההר אמנם לא יכול להוריש את יושבי העמק כי רכב ברזל להם והיו יותר חזקים ממנו, וראוי שתדע כי אם היה בא לו יעוד מאת הש"י שיעזרהו במקום אחר בזולת המלחמה לא יאמר שלא יכול להוריש יושבי העמק כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט אלא שלא מצאנו יעוד השם ליהודה שינצח רק בגבול נחלתו כמו שנזכר בראש זה הספר וזאת המלחמה היתה בגבול שמעון:

פסוק כא
וראוי שתדע כי היבוסי יושב ירושלם עד ימי דוד כמו שנזכר בספר שמואל והיתה סבת עמדו שם הברית שכרת אברהם עם אבימלך שלא ישקר לו ולנינו ולנכדו והנה שמואל הנביא כתב זה הספר כמו שאמרו רז"ל והוא אשר אמר עד היום הזה ר"ל עד ימי כתבו זה הספר והנה זכר אחר זה מה שנשאר מהגוים האלה בגבול ישראל לבאר שהם היו להם למוקש כמו שנזכר בתורה:

פרק ב

פסוק א
ויעל מלאך ה' מן הגלגל אל הבוכים. ר"ל אל המקום אשר קראו בוכים אחר זה מצד הבכיה שבכו שם ישראל וזה המלאך היה נביא שלא יתכן שידבר מלאך ה' לרבים יחד בזה האופן כמו שזכרנו במקומות מה בפרושנו לדברי התורה וכן תרגם יונתן שזה המלאך היה נביא וידמה שזה הנביא היה פנחס כמו שאמרו ז"ל ואמר שעלה מן הגלגל לפי ששם היה כשבאה לו הנבואה הזאת:

פסוק ו
וישלח יהושע את העם. ר"ל שכבר שלח את העם קודם זה ושב להזכיר זה לפי שהיה צריך להזכיר שכבר עבדו ישראל את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע אשר ראו את כל מעשה הש"י במצרים ועל הים ובמדבר ובימי יהושע:

פסוק י
והנה נתבאר בדבר יפתח כי זמן יהושע והזקנים לא היה כי אם כמו (ס"ו) [כ"ז] שנה ולזה יחוייב שיהיה אמרו וגם כל הדור ההוא נאספו אל אבותם הרצון בו שכבר נאספו אל אבותם ר"ל הזקנים כלם אשר ראו את כל מעשה ה' כי לא היה מיציאת מצרים עד זה העת כי אם ס"ו שנה ורחוק הוא שלא ימצא בישראל אז מי שהיו ימיו יותר מס"ז שנה אבל בלי ספק היו שם רבים בני שמונים שנה ויותר אבל מפני שלא היו חכמים לא הועילה אותם את כל מעשה ה' להציל ישראל מעשות הרע בעיני ה' ואמנם הזקנים מפני שהיו מנהיגים את העם הצילום מזה כל ימי היותם:

פסוק יב
וזכר כי אחרי מות הזקנים ההם עשו ישראל הרע ועבדו ע"ג:

פסוק יח
וספר דרך כלל איך ריה מנהגם בימי השופטים עד שלא יתישבו לעבוד את ה' כי אם בימי השופט ובמותו ישובו להשחית דרכם:

פסוק כ
ולזה חרה אף השם יתברך בישראל. ואמר שלא יוסיף להוריש איש מפניהם מן הגוים אשר עזב יהושע וימות:

פסוק כב
כי השאירם לנסות בם את ישראל השומרים הם את דרך ה' וזה שזה היה סבה לגלות מום ישראל והיותם בלתי חזקים באמונת השם יתב' ולזה לא היו ישראל ראויים אל שתשלם להם בימי יהושע השמדת כל הגוים האלה:

פרק ג

פסוק א
ואלה הגוים אשר הניח ה' לנסות בם את ישראל את כל אשר לא ידעו את כל מלחמות כנען. ר"ל שהם לא הרגישו איך היו מלחמות כנען כי לא בחרבם ירשו ארץ וזרועם לא הושיעה למו אך השם יתברך היה הנלחם להם והם לא הרגישו בזה רק עשה זה השם יתברך:

פסוק ב
למען דעת דורות ישראל כי עתה הם צריכין ללמדם ענין המלחמה כי לא יכירו מה שנפקד מהם בסור השגת השם יתברך מהם כי קודם זה לא היו צריכים לדעת סדר ענין המלחמה כי ה' הנלחם להם:

פסוק ג
ואמר שכבר השאיר השם יתב' שלא ינתן ביד יהושע חמשת סרני פלשתי' ואע"פ שלכדו מהם שבט יהודה אחר מות יהושע עזה ואשקלון ועקרון הנה נשאר להם העמק כמו שנזכר בראש זה הספר, ואפשר שנאמר שיושבי העמק שבו לקחת אלו הערים מיד יהודה ולזה מצאנו כי עם חמשת סרני פלשתים היו עזה ואשקלון ועקרון אשדוד גת כמו שנזכר בספר שמואל:

פסוק ח
והנה זכר שכבר עבדו בני ישראל את כושן רשעתים מלך ארם שמנה שנה:

פסוק ט
והקים ה' להם מושיע את עתניאל בן קנז כששבו לשם יתב' והיתה עליו רוח ה' והנהיג ישראל הנהגה משובחת וגברה ידו על כושן רשעתים מלך ארם שמנה שנה ואפשר שיהיה זה נבואה או היה חלק מה מרוח הקדש:

פסוק יא
והנה שקטה הארץ ארבעים שנה מעת התחלת שעבוד כי לא יתכן שיהיו ימי ההשקט מ' שנה כמו שאנחנו עתידין לבאר בע"ה בענין יפתח:

פסוק יב
ואחר מות עתניאל בן קנז שבו ישראל לעשות הרע בעיני ה' והכניע השם ישראל ושמם תחת עגלון מלך מואב ועבדוהו שמנה עשרה שנה וכבשו מהם עיר התמרים והיא יריחו כמו שנזכר בתורה בקעת יריחו עיר התמרים:

פסוק טו
וכששבו ישראל לשם ית' הקים להם מושיע אהוד בן גרא משבט בנימן ובתחבולות עשה לו מלחמה וזה שהוא סבב ששלחו ישראל מנחה לעגלון כדי שיתכן לו יותר לבא אליו בטח והוא היה אטר יד ימינו והיה זה גם כן סבה שלא ירגיש בלקיחתו החרב ביד שמאלו:

פסוק טז
ועשה החרב בעלת שתי פיות כדי שתכנס בקלות מצד החדות אשר בשני צדדיה ותמית אותו תכף ולא היה ארוך מאד כדי שלא יוכר ולזה לא היה ארכה כי אם אמה ושם החרב מתחת למדיו כדי שלא יראוה:

פסוק יח
והנה זכר שאחר שהקריב המנחה לעגלון שלח את העם נושאי המנחה ואחר זה שב הוא להמית עגלון ממקום שנשלמה ההצלה לנושאי המנחה מיד מואב אם ירדפום לנקום נקמת אדוניהם, והנה בחר אהוד היות בסכנה לו לבדו לא לנושאי המנחה יחד עם שכבר יתכן ההמלט בקלות יותר כשהיה יחיד ולא היה צריך להשתדל כי אם למלט עצמו עם שבשובו הורה שלא בא אלא על דבר המנחה ולזה הראה עצמו ששכח הדבר שהיה לו לדבר עמו מצד שמצא מקום לדבר אתו זה הדבר לא שכוון זה ממנו על הכוונה הראשונה כי זה כלו ממה שיישיר אל שהסמך בו עגלון להוציא מעליו כל איש בדברו אתו. וזכר שכבר היה עגלון שמן מאד לצורך מה שזכר אחר זה שכבר סגר החלב בעד הלהב:

פסוק יט
והנה שב אהוד לעגלון ועגלון האמין בו על דבר המנחה שהראו בו ישראל היותם לו לעבדים נאמנים ואמר אהוד לעגלון שדבר סתר לו אליו ולא יתכן לגלותו בפני רבים והנה היה רחוק עדיין אהוד מן המלך כמו שנראה ממה שאחר זה ואמר המלך לעומדים לפניו הם רצה לומר שישתתקו עד שיצאו מעליו כל העומדים עליו כאשר הכירו ממנו כי אין רצונו לשמוע דברים אחרים קודם דברי אהוד ולא היה מן המוסר שישארו שם אלא עם רצונו לשמוע דברי סתר מאהוד:

פסוק כ
ואחר זה נתקרב אהוד אליו והנה המלך יושב לבדו בעלית המקרה אשר לו והיתה עשויה לקרר בימי הקיץ ולזה היתה העליה ההיא בעלת חלונות רבים כדי שישלוט בה הרוח ויקרר האויר אשר שם ואמר לו אהוד דבר סתר מהאלהים לי אליך ולזה לא יתכן שהיה יושב עגלון וקם מעל הכסא:

פסוק כא
והנה בעת היותו קם מעל הכסא שלח אהוד את יד שמאלו ולקח החרב מעל ירך ימינו ותקע החרב בבטן עגלון והוא לא הרגיש בזה הענין כלל כי בהיותו טרוד לקום עשה זה אהוד עם שעשה זה בידו השמאלית ונכנס בבטנו גם יד החרב אשר שנכנס החרב:

פסוק כב
והנה סגר החלב בפני הלהב ר"ל שהשומן היה סבה שלא היה יכול אהוד להשיב החרב אליו והנה מפני זה לא שלף אהוד החרב מבטנו ולא יצא הפרש והצואה דרך המכה או יהיה הרצון בזה שכבר הביא גם הנצב אחר הלהב כי כבר סגר החלב בעד הלהב מרוב השומן עד שלא נתאמת לאהוד שיהיה החרב נוגע לחלל הגוף ולזה הכניס שם גם יד הסכין עד שראה שכבר יצא הפרש מהמכה בזולת הוצאתו מבטנו והנה זה הפירוש יותר נכון:

פסוק כג
אחר זה יצא אהוד אל האכסדרה וסגר דלתות העליה בעדו ונעל במפתח ויתכן שהיה המפתח ההוא סוגר מבפנים ומבחוץ ולזה כאשר ראו עבדי עגלון דלתות העליה נעולות חשבו שעגלון נעל אותן על צד הצניעות להיותו מסכך רגליו כחדר המקרה ר"ל שהיה בית הכסא בחדר המקרה והיה נפנה שם כי דרך מי שהוא נפנה לסכך רגליו בבגדו ועושה מהם כמו אהל:

פסוק כה
והנה כאשר המתינו שיעור רב וראו שאיננו פותח דלתות העליה לקחו את המפתח ופתחו הדלתות מבחוץ וראו את אדוניהם נופל ארצה מת:

פסוק כו
ובזמן הזה שיתמהמהו על מיתת אדוניהם נשלם ההמלטה לאהוד עד שעבר מקום פיסלי האבנים או יהיה פירוש הפסילים פסילי אלהי מואב כי לא נשלמה ההצלה עד שעבר את הפסילים כי עם מואב היו תמיד הולכים שם לעבוד ע"ג וכאשר עבר המקום ההוא נמלט מהם במקום שהיה שמו שעירתה שהיה לישראל:

פסוק כז
ואז תקע בשופר בהר אפרים לרדוף אחרי מואב בעמד' נבהלי' על מיתת אדוניהם ולכדו תחלה מעברות הירדן למואב ר"ל למה שנכנסו מעבר לירדן ובזולת מהמקומות שכבשו מואב מישראל בדרך שלא יוכלו מואב לעבו' הירדן ולנוס לארצם:

פסוק כט
ואחר זה הכו כל הנמצא ממואב בארץ ישראל בערים ההם והיה מספר המואבים שהכו כעשרת אלפים איש. כל שמן וכל איש חיל. ר"ל כל עשיר וכל גבור חיל כי עגלון קבץ שם לפי הנראה היותר חזקים להיותם סמוכים לארץ ישראל כדי שישמרו הארץ שכבשום ויכבשו תמיד מהארץ שנשארה לישראל:

פסוק ל

והנה שקטה הארץ שמונים שנה מעת התחלת השעבוד ולזה יהיה זמן ההשקט עד ס"ב שנה ואולם התועלות המגיעות מזה הספור הן אלו. הראשון הוא כולל כל ספור זה הספר והוא שמי שיעבוד הש"י הוא מושגח ונעזר בו ואשר יסור ממנו תסור ההשגחה האלהיות ויהיה נכון אל שיגיע כל רע ולזה תמצא שתכף שסרו ישראל מאחרי ה' היו נופלין ביד אויביהם ובשובם אליו היו ניצולים ולפי זה התועלת הוא כולל כל סיפור זה הספר ספר הכתוב בזה הענין בראש הספר בכללות ר"ל כי ישראל הסתבכו בע"ג והיו נופלים ביד אויביהם וכאשר היו שבים אליו הקים ה' להם שופט והושיעם ובמות השופט היו שבים למריים וכן בזה הדרך והנה הקדמנו לספר זה התועלת כי הוא כמו כולל בזה הספר ולרוב הספורי' אשר בספור הנביאים. והשני הוא שראוי למי שישתדל בפועל מה שיכוין בראשיתו הגעת התכלית ביותר שלם שאפשר לו ולזה שאלו את פי ה' אחרי מות יהושע מי יעלה בתחלה להלחם בכנעני ויהי נעזר בש"י לנצח אותם כדי שיפול מזה מורך לב על הנשארים ויתישרו בזה ישראל לנצחם ולזאת הסבה בעינה ספר שקצצו בהונות ידי ורגלי אדני בזק כמו שביארנו ולזאת הסבה בעינה התחכ' אהוד בזה האופן שספרנו שתשלם לו הצלת ישראל מיד מואב והשבת עריהם שהיו ביד מואב להם. השלישי הוא שראוי למי שירצה לבקש דבר מזולתו שלא ישאל תחלה כל מה שירצה שיתן לו כי אולי לא יתן לו אבל יבקש תחלה מה שיחשב שלא ישיב פניו ואחר זה יבקש מה שנשאר ממבוקשו ולזה תמצא שהסיתה עכסה עתניאל בן קנז לשאול מכלב אביה שיתן לה שדה ואחר זה היה לה מקום לשאול מאביה גלות מים להשלים ענין השדה והנה זה הוא מהתחבולות הטובות שצריך לאנשים שיתנהגו בה במה שיצטרך להם לבקש מה חסד בזה מאדניהם ולזאת הסבה בעינה סבבה שישאל עתניאל השדה לא היא כי אם שאלה אותו מכלב לא היה לה מקום להתרעם עליו ולומר ארץ הנגב נתתני. הרביעי הוא שראוי להתחבר עם השלמים הלא תראה כי בני קיני מצד שהיה חתן משה זכו להתחבר עם ישראל ולחסות תחת כנפי השכינה. החמשי הוא שאין ראוי לקפח שכר כל בריה ובריה הלא תראה כי האיש היוצא מן העיר היה מוכרח להראות מבוא העיר או יהרגוהו בני יוסף כי כבר היה בידם והיה די לו אם יציל עצמו בזאת ההודעה כי כל אשר לאיש יתן בעד נפשו והם הצילוהו עם משפחתו כדי שלא ידאג לבו מאד על מה שעשה להם מן החסד בראותו אבדן מולדתו. הששי הוא שראוי לעשות מלחמה בתחבולות יביאו להביא הענין אל תכלית מן הדרוש כ"ש שיהיה ראוי כאשר נלחם ונצחו אויביו בתחבולות להשיב מדה כנגד מדה וכ"ש שיחוייב זה כשיהיה אויבו

חזק ממנו כמו שעשה אברהם כשבא להלחם עם ד' המלכים שלקחו את לוט בן אחיו שנחלק עליהם לילה כדי שלא ירגישו ולזה תמצא כי כשראה אהוד מה שעשה עגלון מן החמס לישראל בבואו עליהם לקחת ארצם על יד בני עמון ועמלק עשה דבריו בחכמה להשיב מה שגזל מהם ולזה השתדל להביא לעגלון מנחה חשובה בעבור ישראל כדי שיתקרב דעתו אליו ויבטח בו ונזדמן הענין שהיה אהוד אטר יד ימינו כי זה ממה שיעזור לו להשיג מבוקשו בהריגת עגלון קודם שירגיש בזה והנה עשה החרב בעלת שתי פיות כדי שתכנס בבטן עגלון בקלות ולא עשאה ארוכה מאד כדי שלא יוכר שהוא נושא חרב ולזאת הסבה שמה מתחת למדיו ושלח תחילה לנושאי המנחה קודם שיהרגנו לסבות, האחת שאם אמר לו לעגלון שיש לו לדבר אליו דבר סתר היה לעגלון לירא שיהיה על צד התחבולה ושלא יהיה תכלית שלוח המנחה כי אם לזה הענין ולא היה מתיר עצמו אל שישאר יחידי בבית עם אהוד ולזה יצא משם ואחר שב להורות שכבר שכח דבר מה היה לו לדבר אתו והראה זה שלא היה הדבר ההוא מכוון על הכוונה הראשונה כי הוא רחוק שישכח האדם מה שדרכו הוא בעבורו על הכונה הראשונה ואמנם ישכחו הדברים שהם על הכוונה השנית ולזה לא נשמר עגלון מזה, והסבה הב' כי בחר אהוד שתהיה הסכנה לו לבדו לא לחביריו נושאי המנחה יחד כי זה ממה שראוי לברור בו כי הוא תועלת ז' בזה הספור, והסבה הג' כי כבר היה יותר קל מהמלט לאהוד כאשר לא היה לו להשתדל כי אם בהצלת עצמו ואם היו עמו חביריו היה עליו משא ההשתדלות בהצלתם ובהצלתו ואולי יהיה זה סבה אל שלא ימלט איש מהם ולזה הוליך חביריו עד הפסילים באופן שכבר עברו הפסילים כשעש' אהוד זה הפועל והנה השתדל אהוד שיהיה סמוך למלך ושיהיו שניהם לבד בבית כשהביא המלך לקום מעל הכסא ולכבדות תנועת המלך מרוב השומן היה קל עליו אז לקחת החרב מיד שמאלו מתחת למדיו ותקעה בבטנו בעוד שהיה טרוד לקום עד שלא הרגיש בזה הענין שאם היה מרגיש בו היה צועק והיו באים עבדיו וכדי שיתאמת לו שכבר מת קודם הפרדו ממנו הביא בבטנו גם יד החרב אחר החרב באופן שראה שיצא הפרש בזולת שליפת החרב בכטנו כי אם לא היה מת קודם צאתו לא יתכן שישלם ההמלט לאהוד והנה נעל הדלתות במפתח שיחשבו עבדיו כי אדוניהם סגר מבפנים במפתח בעבור הצניעות כדי שלא יכנס אדם שם בעודו נפנה בחדר המקרה ובין כך וכך נשלם ההמלט לאהוד ובעודם מתבהלים על מיתת מלכם השתדל שסגרו ישראל למואב אשר בארץ ישראל הדרך שלא יברחו ולזה לכדו תחלה מעברות הירדן למואב באופן שלא נמלט איש מהמואבים אשר בארץ ישראל שלא נהרג

והם היו היותר תקיפים שבבני מואב לסבה שזכרנו ובזה האופן רפו ידי הנשארים ולא נלחמו עם ישראל:

פסוק לא

ספר עוד שאחר אהוד היה מושיע את ישראל שמגר בן ענת והוא הכה את פלשתים שש מאות איש במלמד הבקר הוא אגולייא בלע"ז ולא מנה כמה שנים היתה התשועה לישראל על ידו וידמה שלא היתה תשועה שלימה כי הכתוב ספר שכבר הוסיפו בני ישראל לעשו' הרע בעיני ה' אחר שמת אהוד ולזה היו ימי שמגר נכללים בעשרים שנה שלחץ ישראל בחזקה יבין מלך כנען על יד סיסרא שר צבאו שהיו לו ט' מאות רכב ברזל:

פרק ד

פסוק ב

והיה יושב בעיר גדולה וחזקה ולזה נקראת חרשת הגוים ר"ל שהיא היתה נבנית במלאכת גוים רבים שבנאוה כי השתדלו בבנינה שתהיה חזקה מפני ישראל וקראו לגוים רבים ובעצת כלם נשלם הבנין בתכלית התוקף או יהיה פי' חרושת הגוים כי לגודל העיר היתה נעשית שם כל המלאכה מהמלאכות אשר יעשו הגוים המתחלפין כאילו תאמר אורג ורוקם מיני הבגדים בכללם ולוטש נחשת וברזל וכן הענין בכל מיני המלאכות כי לא ימצא זה בעיר אם לא היתה עיר גדולה מאד ואפשר שיהיה חרשת הגוים גבול רחב בו ערים רבים והיה הגבול ההוא במקום חזק ואפשר שיהיה כתוך יער גדול כי תרגום יער חורשא וידמה שהיו שם מלכים רבים לפי מה שיראה משירת דבורה אמרה באו מלכים נלחמו וגו' ולא ראינו בסיפור שהביא סיסרא חיל רק מחרשת הגוים:

פסוק ד

והנה היתה דבורה שפטה אז את ישראל ואחשב כי בעת ששבו ישראל אל ה' היתה שופטת אותם והיא סבבה שישובו אל ה' כי הוא רחוק שיעשו ישראל הרע בעיני ה' ולא תוכיחם על זה דבורה והיא נביאה והנה יורה עוד על מה שאמרנו אמרו היא שפטה את ישראל בעת ההיא. וקראה אשת לפידות כי בעלה היה שמו ברק וברק ולפיד הם קרובים בעניני' או יהיה פי' אשת לפידו' ע"ד אשת חיל אשת מדני' ויהיה לפידים ולפידות ענין א' והרצון בו כי כבר הגיע עוצם מדרגת' בנבואה עד שהיו נראי' לפידי' במקו' שהיתה מגעת לה הנבואה כמו שספרה התורה במרע"ה:

פסוק ו

אם היה ברק בעלה ידמה שכבר פירשה ממנו מפני נבואת' ולזה הוצרכה לשלח לקרא לו במקום שהיה יושב והוא קדש נפתלי או היתה היא גם כן יושבת בקדש נפתלי אך למשפט יעלו אליה בני ישראל למקום ההוא שהיתה בו תמר ולזה יקראוהו תומר דבורה כי מנהגה היתה לשבת במשפט במקום ההוא, והנה אמרה דבורה לברק באמת צוה ה' אלהי ישראל שתעשה זה והוא שתמשוך בהר תבור לב ישראל באופן שתביא שם עשרת אלפי איש מבני נפתלי ומבני זבולון וזה אמנם יהיה על צד ההסתה והפתוי בדברים שיאמר להם על צד שכבר יעד השם להם בנבואה שינצחו חיל סיסרא ויש להם לבטוח בזה בש"י כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט והש"י יסבב שימשך אליך אל נחל קישון סיסרא ורכבו והמונו ויתנהו בידך, ואם יאמר אומר למה שלח השם לצוות ברק שימשוך מישראל י' אלפים איש אל הר תבור בדברי פתוי והסתה ואיך לא משכם הש"י שם כמו שמשך סיסרא ורכבו והמונו אל נחל קישון, נאמר לו כי הש"י לא ישתדל בעשיית המופתים כי אם לעת הצורך ולפי שהיה אפשר שימשכו ישראל בזה האופן לא היה רצון הש"י לחדש להם רצון שיבואו שם על דרך מופת:

פסוק ח

והנה היתה תשובת ברק שאם תלך עמו דבורה במלחמה ילך ואם לאו לא ילך כי חשב כי בזכותה תדבק יותר ההשגחה עם חיל ישראל הנלחמים עם סיסרא:

פסוק ט

ועתה דבורה שכבר תלך עמו באמת אבל לא יהיה לו להתפאר על הדרך אשר הוא הולך כשינצח סיסרא המונו ורכבו. כי ביד אשה ימכור ה' את סיסרא. ר"ל ביד דבורה כי אליה נתיחס זה הנס כמו שיראה בדבר השירה הנזכרת אחר זה ונתנבאה עם זה שסיסרא יפול ביד אשה והיא יעל כמו שנתבאר בזה הספור:

פסוק יא

והנה זכר שחבר הקיני היה נפרד מקין מבני חובב חתן משה שספר למעלה שישבו את יהודה במדבר יהודה ונטה אהלו עד אילון בצעננים אשר את קדש ויורה פועל יעל שמנהג חבר הקיני היה כמנהג שאר בני חובב להתנהג בדת ישראל ולזה השתדלה יעל להרוג סיסרא ואמנם היה שלום בין חבר הקיני ובין סיסרא עם היות המלחמה בין סיסרא ובין ישראל כי אולי חבר הקיני נתן צוארו תחת עול יבין מלך כנען או היתה אהבה ביניהם לסבה אחר':

פסוק יב
והנה הוגד לסיסרא כי עלה ברק בן אבינועם הר תבור והזעיק סיסרא את כל רכבו ואת כל העם אשר אתו מחרשת הגוים אל נחל קישון והנה אמרו כי עלה ברק הוא לאות כי דבורה היתה אשת ברק כי אם לא היה הענין כן היה ראוי שיאמר כי עלתה דבורה וחילה כי היא היתה המנהגת את ישראל וזה כי הראש ראוי שיזכר בזה ואמנם מפני שהיה ברק בעלה יחס הראשיות לו:

פסוק יד
וצותה דבורה לברק שיקום להלחם עם סיסרא וחילו כי הש"י יצא לפניו להלחם בהם והנה נפלו כלם ביד ברק וחילו זולת סיסרא שחשב להמלט נפשו באהל יעל לפי שכבר היה שלום ביניהם ויעל הראת' עצמה חפצה להצילו וכסתה אותו בשמיכה בתוך אהלה שלא יראוהו שם והנה שמיכה הוא קו"טה בלע"ז והנה שאל מים ונתנה לו חלב להרדימו עם מה שעזר להרדימו היותו עיף ויגע כדי שתוכל להמיתו בהיותו נרדם והנה לקחה יעל את יתד האהל שהיה מברזל לפי מה שאחשוב:

פסוק כא
ותשם את המקבת בידה. הוא כלי ברזל שמכין בו האבנים ופוסלין אותן ושמה היתד כנגד רקתו והכתה במקבת על היתד עד שנתקע היתד ברקתו ונפלה בארץ ונתקעה בה והנה סיסרא היה נרדם וכבר היה עיף קודם זה ולזה לא הרגיש בזה הפועל:

פסוק כב
והנה ברק היה רודף את סיסרא כשלא מצאהו בדרכו שרדף עד חרושת הגוים ועל' על דעתו כי כבר היה נחבא באחד מהמקומות והודיעה אותו יעל כי הוא מת בביתה ונתבאר לברק כי יעל המיתתהו כי ראה היתד ברקתו:

פסוק כד
ובסוף הענין הכריתו בני ישראל בימי דבורה את יבין מלך כנען ועל זה הנס שעשה הש"י לישראל על יד דבורה שרה היא וברק זאת השירה שזכר ואין הרצון בזה שיהיה ברק עוזר לה בעשיית שירה כי היא לבדה עשתה אותה והנה נזכר עמה ברק כזכר אז ישיר משה וגו':

פרק ה

פסוק ב
בפרוע פרעות. הוא מענין השבתה וביטול והרצון בזה כי עם היות ישראל מושבתים ומבוטלים מהגבורה מפני לחץ סיסרא ויבין והיו מפני זה בתכלית החולשה ראוי מפני זה לברך הש"י כשהתנדבו עם ישראל לעלות עליהם למלחמה עם ראותם חולשתם וגבורת סיסרא וחילו כי זה היה נפלא מאד:

פסוק ג
שמעו מלכים. ר"ל מלכי האומות כדי שיראו מלהרע לישראל:
אנכי לה'. ר"ל כי לא עם אחר ולזה נאה לי לשיר ולזמר לה' אלהי ישראל כי הפליא חסדו לי:

פסוק ד
ה', בצאתך משעיר. ובלכת צעדיך משדה אדום ארץ רעשה ואמר על צד המשל כאילו השמים והעבים נתכו והיו למים והנה אמר זה למשל על מלחמת סיחון ועוג על שהיו רחוקים וגבוהים מאד שהיתה אחר צאת ישראל משעיר שהוא שר אדום כמו שנזכר זה בתורה ורמז עוד בזה על שאר המלחמות שהיו אחר זה ובכמו זה האופן מהמשל דברו הנביאים במקומות רבים:

פסוק ה
הרים נזלו. יתכן שרמז בזה על מתן תורה ואמר שגם ההרים בעצמם נזלו ונתכו וחרדו מפני ה' וזה היה ביום מ"ת שנתחדש המופת מן ההר ההוא זה הר סיני אז נזל מפני ה' אלהי ישראל ובזה נשלם בקיצור זכירת החסדים שעשה השם לישראל במלחמות האומות ולחם בם מלחמות תנופה כענין מ"ת והנפלאות שחדש שם שהיו סבה שיאמינו ישראל בו ויקבלו מצותיו:

פסוק ו
ואחר זה שבה דבורה להזכיר בזאת השירה הענין שבו היה זה הנס והתחילה ואמרה כי בימי שמגר בן ענת אף על פי שהושיע את ישראל תשועה מה כמו שקדם חדלו ארחות ר"ל שהולכי דרכים חדלו מהלוך בהם מפחד האויב ואם היה שילכו בדרך ילכו ארחות עקלקלות ויטו מדרך הישר כדי שלא ימצאם האויב:

פסוק ז
חדלו פרזון. ר"ל שערי הפרזות חדלו מהיות בהן יושב מפחד אויב ולא נשארו ישראל אז כי אם בערים המוקפים חומה וכן הענין בימי יעל ידמה מזה שיעל נמנית בכלל המושיעים קודם זה המעשה שעשתה בהמיתת סיסרא והיה זמן שמגר בן ענת וזמן יעל נכללים בכ' שנה שלחץ סיסרא בחזקה או אמר זה על זה המעשה שעשת מהמיתת סיסרא להגיד שלא היה רושם מוחש במה שעשתה לישועה הגדולה שבאה מזה וזה מבואר מאד ואפילו הראשון הוא יותר נכון:
עד שקמתי דבורה שקמתי. אני הייתי אם ומנהגת ישראל:

פסוק ח
יבחר אלהים חדשים. פי' בו כי בעת שבחר ישראל בע"ג שהם אלהים חדשים אז היתה להם המלחמה בשערים ולא יכלו לצאת לחוץ ואפשר לפרש כי הש"י בחר דברים חדשים להשלים זה הנס והוא שכבר משך לב סיסרא וחילו להלחם עם ברק בשערי ישראל במקום שהיה ראוי ליפול שם לפי מה שסבב הש"י אשר עמקו מחשבותיו והנה באמת לא נצחו ישראל זאת המלחמה בכחם ועוצם ידם כי לא היו להם כלי זין כי אם לאנשים מועטים עד שבכל ישראל לא היה מגן ורומח בארבעים אלף ולזה הוא מבואר כי בעשרת אלפים איש שעלו מבני נפתלי ומבני זבולן לא היו כלי זיין כי אם לאנשים מועטים:

פסוק ט
לבי לחוקקי ישראל. ר"ל החכמים והסופרים המתנדבים בעם להשלימם וללמדם תורה ומצות הנה ראוי לכם לברך השם יתעלה על התשועה הגדולה שהושיע את ישראל כי לא היו יכולין ללמוד תורה וללמד מלחץ אויב או אמר זה על בני נפתלי ועל כני זבולן שירדו מהם מחוקקים לעזור לדבורה בזאת המלחמה כמו שיבא אחר זה:

פסוק י
רוכבי אתונות וגו'. הסוחרים הנכבדים רוכבי אתונות לבנות שהיו יושבים על דרך מדין ומתעכבים שם ולא יוכלו להשלים דרכם הישר מפני פחד אויב ויטו דרכם ללכת על דרך אחר והוא דרך שיחו כמו שאמר במה שקדם והולכי נתיבות ילכו ארחות עקלקלות:

פסוק יא
מקול מחצצים. וכל זה הפחד היה להם מקול האויבים מורי החצים שהיו בין המעינות שהיו שואבין מהן המים להצר להם לישראל שלא יוכלו לשאוב משם והיה זה המקום בדרך הישר שהיו רגילים ללכת בו הסוחרים ומפני זה היו הולכים ארחות עקלקלות והנה במקום ההוא שלא היו יכולין לבא שם שם יתנו ויגידו צדקות ה' שהכרית את

אויביהם המצירים להם שם ויתנו ג"כ צדקות פרזונו בישראל עתה שיוכלו בני ישראל לשבת בערי הפרזות אשר הניחום ועזבום מפחד אויב:

אז ירדו לשערים עם ה'. ר"ל שישבו בכל שעריהם לפי ששבו לערי הפרזות לשבת, או יהיה הרצון בזה אז ירדו עם ה' לשערים ללמוד תורה מה שלא היו יכולין בו קודם זה כי הדרך היה סגור לפניהם מפני האויבים וכובד השעבוד ג"כ היה מונעם מזה:

פסוק יב

עורי עורי דבורה. יחס לדבורה דברי השיר ולברק יחס שבית השבי שהוא פועל המלחמה:

פסוק יג

אז ירד. אז ישים השם רודה מה ששרד ונשאר מישראל על אדירים וחזקים והם עם יבין מלך כנען כ"ש ויכנע אלהים ביום ההוא את יבין מלך כנען לפני בני ישראל ה' שם רודה ומושל לי בגבורים ר"ל ששם ישראל רודה ומושל על הגבורים ההם והם עם יבין מלך כנען:

פסוק יד

והנה התחילה דבורה לספר ענין השבטים במלחמות והתחילה מן אפרים כי על ידו נעשית המלחמה הראשונה ואמ' מן אפרים שרשם מי שהיה שרשם והוא יהושע שהיה נשיא עליהם והיה היותר נכבד שבשבט נלחם בעמלק כמו שנזכר בתורה ויחלוש יהושע וגו' אחריך. תביא אתה שתהיה משבט בנימן בעממיך להלחם עם עמלק והוא שאול ומן מכיר בני מנשה שהיה חלק לעבר הירדן ירדו החכמים עם דבורה למלחמה וכן הענין מזבולן:

פסוק טו

ושרי בישששכר. והשרים שהם בישששכר ג"כ ירדו עם דבורה ושבט יששכר בכללו וכן שמע לעצת דבורה ברק עד שבעמק שולח ברגליו בעצת דבורה כמו שאמר ויעל ברגליו עשרת אלפי איש ואולם כפלגות ראובן גדולים חקקי לב:

פסוק טז

והנה תמה עליו למה ישבת בין המשפתים במקומך ולא התעוררת בזאת המלחמה אבל היית יושב ובוטח והיית שומע שריקות עדרי ישראל על ידי האויבים והיית שוכן במקומך ולא חששת לזה הנה לפלגות ראובן גדולים חקרי לב על ששקדו עליהם ולא נתנו לב לצאת משם:

פסוק יז
גלעד בעבר הירדן שכן. וא"ת כי מנעך מזה הירדן הלא גלעד ג"כ שוכן בעבד הירדן ועם כל זה בא לעזרת ה' בגבורים כמו שקדם והנני תמה על דן למה יגור אניות הנה נחלתו לא היתה מעבר הירדן ולא די שלא בא לעזרת ה' אבל ברח והניח עמו והלך עם קניניו בעבר הירדן באניות כמו שתרגם יונתן הנה אשר יש לו התנצלות אם לא בא לעזרת ה' כי הוא יושב על הספר ולזה היה ראוי לשמור ארצו ולשכון על המקומו' הפרוצים בארצו שלא יבאו שם האויבים:

פסוק יח
ואמנם זבולן ונפתלי ראוי שישובחו והוא כי זבולון הוא עם שחרף נפשו למות מרוב קנאתו להנקם מהאויב ר"ל שמסר עצמו לסכנה, וכן נפתלי ג"כ כי מבני נפתלי ומבני זבולן היו החיל אשר עלו עם ברק על הר תבור שהיו על מרומי שדה כי הם ראו חיל עם סיסרא ועם זה מסרו עצמם לסכנה לעלות עליהם למלחמה מרוב בטחונם בשם ית':

פסוק יט
באו מלכים נלחמו. ידמה שמלכים דבים מממלכות הגוים ממשפחות כנען ירדו עם סיסר' להלחם עם ישראל ונלחמו אז מלכי כנען בתענך ועל מי מגדו והם המקומות שהיו חושבים לכבשם בקלות וכל כך היו חפצים להלחם בישראל שלא לקחו בצע כסף על זה מיבין מלך כנען כמנהג מי שאינו תחת המלך שאם ירצה המלך להביאו למלחמתו יתן לו שכר:

פסוק כ
מן שמים נלחמו. אמר זה להורות כי לא בחרבם נצחו לסיסרא אך מאת ה' ית' בא להם זה הניצוח והוא ית' שם הכוכבים ממסילותם נלחמים עם סיסרא בהשפיע באמצעותם מה שישלם בו ניצוח סיסרא וחילו:

פסוק כא
נחל קישון גרפם. ידמה שכבר גברו אז על דרך מופת מי נחל קישון שהיו בו מים מעטים וכשהיו עוברים בו סיסרא וחילו גברו המים והסירום כמו שתסיר המכבדת אשר יכבדו בה הבית מה שעל הארץ מן העפר וזולתו ובזה האופן טבעו רוב חיל סיסרא ונפל פחדם אל הנשארים ועם זה הענין הנה בנחל המים הקדומים שהיו בנחל קישון:
תדרכי נפשי עוז. ר"ל שלא גברו המים לישראל בעברם בדרך שיניעום ויסירום ממקומם אבל היו דורכין שם בעוז ותוקף וזה היה פלא גדול דומה באופן מה לפלא שהיה לישראל על ים סוף:

פסוק כב
אז הלמו. אז נהלמו ונשברו עקבי סוס סיסרא שלא נשאר להם כח מחוזק מרוצתם והכותם בהם בארץ כשהנהיגום גבורי סיסרא ולא נשאר להם כח לנוס ואפשר שיהיה הרצון בזה כי אז בנחל קישון מרוב המים שגברו שם היו עקבות סוסיהם כאילו נשברו ולא יכלו לדהר אבל נגבו המים רגליהם:

פסוק כג
אורו מרוז. שהיתה עיר גדולה קרובה למקום המלחמה:
אמר מלאך ה'. זאת הנבואה לדבורה שעיר מרוז תהיה ארורה ר"ל יושביה כי לא באו לעזרת ה' עם היותם קרובים:

פסוק כד
תבורך מנשים. אמנם יעל תהיה ברוכה כי עזרה להם בהריגת סיסרא ויותר מנשים שהן באהל תבורך או ירצה בזה שהיא תבורך מנשים שהן באהל ללמד תורה כמו דבורה ויהיה הרצון בזה כי קללת מרוז אמר מלאך ה' ואולם ברכת יעל אמרה דכורה על צד התפלה והברכה:

פסוק כה
והנה ספרה על מה ברכה יעל וזה כי היא עשתה מעשיה בחכמה ובגבורה לעזור ישראל וזה שכאשר שאל סיסרא מים לשתות נתנה חלב לשכרו והקריבה לו חמאה בכלי גדול לשתות והרצון בחמאה חלב שמן שלא הוסרה ממנו החמאה כי הוא משכר יותר, והנה נכפל הלשון בזה, ומה שספר תחלה כי מנאד החלב השקתהו היה בזה האופן ר"ל שהוציאה ממנו בספל גדול אשר ישתו בו הגבורים:

פסוק כו
ידה ליתד תשלחנה. והנה כחתיה המנהיגים הגוף תשלחנ' ידה השמאלית ליתד ושלחו ימינה למה שהולמים ומכין בו העמלים במלאכות רבות העמל והכתה סיסרא בראשו עד שהפסידה ופרדה החבור אשר בו והכתה ביתד ועברה היתד רקתו או כרתה רקתו:

פסוק כז
בין רגליה כרע נפל. ר"ל כי בחכמתה סבבה שנפל ונרדם לפניה:
ובאשר כרע שם נפל שדוד. ר"ל כי תכף שנפל שדדתהו והמיתתהו יעל:

פסוק כח
הנה אם סיסרא נשקפה בעד החלון והיללה בדמיון תרועה והיתה אומרת מה הסבה שיהיה בושש רכב סיסרא לבוא:

פסוק כט
והנה החכמות שבשרותיה היו עונות אותה וגם היא בעצמה היתה משיבה לדבריה ואומרת מה שאומרת החכמות ההן והוא כי סבת איחורו הוא שאם ימצאו שלל שיחלקוהו:

פסוק ל
רחם רחמתים. ולהיות פרוצים בעריות הקדימו בספור שלל העריות אולי השיג כל אחד מהן נערה אחת או שתים ולסיסרא ג"כ יתנו שלל בגדי הצבעונים הנכבדים שלל בגדי צבעונים שהם מרוקמים ובגדי צבע רקומים משני עבריהם ויחלקם סיסרא לצוארי בעלי השלל והם אנשי החיל הבאים עמו:

פסוק לא
והתפללה דבורה ואמרה כן יאבדו כל אויבי ה' כמו שאבד סיסרא ואוהבי השם יתעלה יהיו כצאת השמש בגבורתו שאורו הולך ומתחזק עד נכון היום, והרצון באמרו בגבורתו בראש תקופת תמוז כי אז יראה אורו יותר חזק והחום המגיע ממנו הוא יותר חזק ויהיה הולך ומתחזק עד חצי היום, ושקטה הארץ עד שלמות ארבעים שנה מעת התחלת השעבוד ולזה יהיה זמן ההשקט עשרים שנה ואולם התועלות המגיעות מזה הספור הם אלו. הראשון הוא להודיע כי השם יתעלה לא יעשה המופתים רק לעת הצורך ולזה צוה ברק למשוך בהר תבור עשרת אלפי איש מבני נפתלי ומבני זבולון ולא משכם שם השם יתברך כמו שמשך אל נחל קישון סיסרא ורכבו והמונו וזה כי משיכת בני ישראל בהר תבור היה אפשר שישלם בזולת עשיית המופת וכבר ביארנו הסיבה בזה בספר מ"י. השני הוא להודיע כי כשיעשה הש"י המופתים יסבב עליהם הסבות אשר עמם יהיה יותר מעט מהזרות במופת ההוא אצל הטבע ולזה התחכם הש"י להביא בני ישראל בהר תבור והעתיק שם סיסרא ועמו אל נחל קישון לרדוף אחרי ברק ועמו וסבב עם זה שרבו מי הנחל עד שטבעו בו רבים מבני החיל ונתקבצו בזה סבות רבות אל שינצחום ברק ועמו, הא' היא הבהלה שהבהילום מי הנחל והב' כי ברק ועמו היו יורדים אליה' ולזה היו עליונים וזה ממה שיוסיף להם חוזק על סיסרא ועמו וידמה שנתחברה שם סבה שלישית והיא שכבר היה אור השמש נכח פני סיסרא ועמו והיה משים סנוירים בעיניהם ולזה אמרה דבורה כי הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא. השלישי הוא להודיע אמתת הנבואה אף על פי שהיתה ע"י אשה כי לא נפל דבר ממה שיעדה דבורה בזה הספור, והנה לפרסום אמתת הנבואה אז נסכמו ישראל ללכת במתי מעט ובכלי מלחמה מעטים להלחם עם סיסרא ורכבו והמונו עם תכלית כחו וגבורתו ורבוי כלי

המלחמה אשר להם. הרביעי הוא להודיע כי בתחבולות ראוי שיתנהג האדם להגיע אל תכלי' כוונתו ולזה ספר כי יעל מפני רצותה שיפול סיסרא בידה הראת לו כי היא חפצה מאד בהצלתו וכסתה אותו כדי שלא יראוהו שם העוברים והשבים וסבבה עם זה ששכרה אותו ונרדם עם המופת והיה נקל לה להורגו. החמישי הוא להודיע כי ביום טובה ראוי להיות בטוב ולזה ראוי למצליח בעת אשר יש לאל ידו שיסבב שתגיע לו ההצלחה ביותר שלם שבפנים ולא יקצר מזה הלא תראה כי ברק אע"פ שראה שנפל כל מחנה סיסרא לפי חרב לא נשאר עד אחד השתדל בתכלית מה שאפשר על הריגת סיסרא פן ישוב אל אדוניו וישיב להרע לישראל. הששי הוא להודיע לתת תודה לש"י על מה שגמל מהטובות כי עם שזה כבר ראו הנה בו תועלת להביא האנשים להאמין שכל הטובות באו מאתו ולזה שרה דבורה השירה הזאת ונתנה תודה לשם יתעלה כעל כל אשר גמלנו. השביעי הוא להודיע שראוי לכל אדם שיאמין ביעודי הנבואה ולזה נתגנו אשר לא באו לעזרת ה' בגבורים כנגד מחנה סיסרא ונתקללו יושבי מרוז מאת השם יתברך. השמיני הוא לפרסם גנות האומות ההם והיותם פרוצים בעריות ולזה הקדימה אם סיסרא בספור הצלחת סיסרא רחם רחמתים לראש גבר וכבר פרסמה התורה ג"כ ממנהגיהם הפחותים עוד ספר ששבו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' אחר מות דבורה ולזה נתנם השם ביד מדין ז' שנים ותקפה יד מדין מאד על ישראל עד שהוצרכו לעשות להם בהרים מנהרות והן מערות שיש בהן כמו חלונות תכנס מהן אורה במערה, ואפשר שהרצון יהיה במנהרות אבוקות בעלות אור גדול והיה זה כן כי כשהיו רואין ההרים שבאו בני מדין היו עושין באבוקות ההן סימן שירגישו בו ישראל ויתחבאו הם ויסתירו מקניהם וקנינם עד שבזה הדרך היתה מגעת בקלות ההודעה הזאת לישראל בעשותם הסימן הזה להם מהר אל הר והיה אפשר שיצילו מאויביהם דברים רבים ועכ"ז עשו מערו' להתחבא שם בקלות ומצדות שהם בניינים חזקים להמלט שם מאויביהם לא שישבו תמיד במערות ובמצודות כי היה בלתי אפשר שישלם להם חיותם בזה האופן כי לא יזרעו ולא יאספו תבואה, ואחר זה ביאר מה הכריחם לעשות המנהגות והמערות והמצדות והוא מה שהיו משחיתים בני מדין תבואותיהם ומקניהם, ויהי כי צר להם מאד מפני מדין צעקו אל ה' ושבו אליו שיושיעם מידם, והנה שלח הש"י נביאו אז לבני ישראל והודיעם כי עונותיהם הטו שיפלו ביד מדין כי הם סרו מאחרי ה' ועבדו אלהים אחרים אלהי האמורי אשר בארצם עם רוב הטובות שחנן הש"י אותם וידמה שזה הנביא היה פנחס כמו שזכרו רז"ל בפנחס בימי דוד שהגיד הכתוב כי לפנים ה' עמו והנה חיה זמן ארוך מאד ולזה אמרו כי פנחס הוא אליהו כי כבר התבאר שאליהו ג"כ חיה שנים

רבות וכבר יעד מלאכי שהש"י יביאהו בימי הגאולה אמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' ואין לאומר שיאמר שכבר מת אליהו קודם שהתנבא אלישע כמו שאמר כי היום אדוניך לוקח מאתך וזה שכבר מצאנו שהגיע מכתב מאליהו אחר זה כמו שנבאר שם בע"ה בספר דברי הימים ובספר מלכים:

פרק ו

פסוק ח

ויש לשואל לשאול אחר שהיה זה הנביא קיים איך לא הוכיח ישראל כל ימיו ולמה הוצרכו לנבואת דבורה, וידמה שנאמר בהיתר זה הספק שהוא לא היה מתנבא רק לעתים רחוקים ולא היה בו כח יתישר בו להנהיג העם ולזה ג"כ תמצא כזה המקום שהוצרך למנות גדעון על פועל מלחמת מדין ואפשר כי כמו שהיה אליהו פעם נראה ופעם נעלם כשישאהו רוח השם אל מקום רחוק כך היה הענין בפנחס ולזאת הסכה לא שמש בכהונה גדולה כל ימיו אבל שמשו בניו ובני בניו ובני בני בניו דורות רבי' והוא עדיין קיים כמו שיתבאר בספר דברי הימים וזה כי הוא היה קיים בימי דוד כמו שאמר ופנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן נגיד היה עליהם לפנים ה' עמו ולא ימצא בזדע אהרן אחר שיקרא שמו פנחס בן אלעזר בן אהרן כמו שמבואר שם בספר תולדותם:

פסוק יא

ויבא מלאך ה'. הוא הנביא שזכד כי הנביא יקרא מלאך ה' כאמרו ויבא חגי מלאך ה' ולזה נראה לגדעון בהקיץ בהשתמש חושיו על מנהגם, והנה נתעכב שם הנביא עד שנראה לגדעון אמר לו כי ה' צוהו, והנה קראו גבור חיל כי כן היה כמו שאמר לו זבח וצלמונע קום אתה ופגע בנו כי כאיש גבורתו, והנה הרחיק גדעון שהיה ה' עמו לראותו שפלות ישראל וכי נטשם ה' בכף מדין:

פסוק יד

ויפן אליו ה'. הוא מלאך ה' שזכר והוא ע"ד ויאמר ה' לה שאמרו רבותינו שכבר היה זה על ידי שם, והנה אמר דבריו כאילו השם ידבר כי הנביא ידבר בשם שולחו ואפשר שיאמר אומר שזה הענין היה במראה הנבואה אלא שאנחנו לא הסכמנו לפרש זה ע"ד הנבואה בזה האופן כי ראשית הספור מורה שזה הספור היה בהקיץ ולא נראה לנו שנשים מדרגת גדעון בנבוא' בזה האופן ר"ל שהגיעה לו הנבואה בהקיץ ועוד שאין מדרך הנביא שבא לו הנבואה פעמים רבות שישאל אות מהש"י שיקים לו יעודו כמו שמצאנו גדעון אחר זה שאמר אם ישך מושיע בידי את ישראל וגו' וזה מבואר מאד למי שידע ענין

הנבואה, והנה אמר לו הנביא לך בכחך זה ידמה כי נתחדש לגדעון מאז כח נוסף על הכח שהיה לו קודם זה כדמיון מה שאמר לשאול שיתחדש לו לב אחר ובאופן שנזכר דמיון זה בדוד אחרי המשחו למלך על יד שמואל וידמה שאביו היה שר האלף ממה שאמר גדעון הנה אלפי הדל במנשה ולזה היה כח ליואש אשר יריב לו יומת עד הבקר:

פסוק יח

אל נא תמוש מזה עד בואי אליך. זה גם כן לעד שזה הענין היה בהקיץ כמו הענין שנראה במלאך ה' כמנוח ואשתו כמו שאנחנו עתידים לבאר שם בגזרת האל, והנה גדעון שאל אות שיכיר ממנו שהוא בא במלאכות ה' כדי שיוכל לסמוך על דבריו:

פסוק כא

והנה היה האות הזה שכאשר שלח מלאך ה' את קצה המשענת אשר בידו ויגע בבשר ובמצות עלתה האש מן הצור וזה דומה למופת שנתן אליהו בהר הכרמל, והנה פעולות זה הנביא דומות מצד לפעולות אליהו וזה ממה שיחזק מאמר האומר פנחס זה אליהו, וכאשר ראה גדעון כי מלאך ה' הוא פחד מן המות לחשבו כי כבר ראה בעיניו המציאות הרוחני וכבר היה מפורסם שכאשר יקרה זה ימשך אחריו המות ויראה זה ממאמר גדעון ומאמר מנוח ומאמר יעקב כי ראיתי אלהים פנים אל פנים ותנצל נפשי הורה שזה הענין נפלא שתנצל נפש הרואה המציאות הרוחני ואמר בתורה ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את האלהים הורה על זה שהיו ראויים שישלח ידו בהם מפני ראותם האלהים:

פסוק כג

והשיב לו מלאך ה' אחר שעלה כל כך שלא היה יכול גדעון לראותו שלום לך אל תירא לא תמות וידמה ששב אליו המלאך כשאמר לו זה המאמר והוא ג"כ אמר לו בלילה שיקח את פר השור אשר לאביו ואפשר שיאמר שזה הדבור שהיה בלילה היתה מדרגת מה ממדרגות הנבואה והביאור הקודם הוא יותר נראה לנו:

פסוק כה

ידמה שיהיה הרצון באמרו פר השור אשר לאביך כי לאביו היה שור גדול והשתדלו להקצו' הפר שיוליד השור ההוא תחלה לע"ג מלידה ומבטן ומהריון כדי שיהיה יפה וגדול כשור שהולידו ויהיה מקודש לע"ג מיום היותו, וכן הקצו גם כן זה הפר השני שהוליד השור ההוא והנה היו מוקצים ז' שנים וזה יורה כי זה הטעות היה מעת התחלת השעבוד כי ז' שנים היו תחת יד מדין כשקרה זה והיה לאביו מזבח לבעל והאשרה היתה אצלו וצוה השם יתברך באמצעו' הנביא או המלאך שיהרוס את מזבח הבעל אשר לאביו ושיכרות האשרה אשר אצלו:

פסוק כו

על ראש המעוז הזה. הוא הסלע שהניח עליו הבשר והמצות:

במערכה. ר"ל במקום המסודר בו שיוכל להבנות בו מזבח וצוה שיקריב בו הפר ההוא לאל ויעלהו עולה בעצי האשרה וכל זה היה הוראת שעה כמו שארז"ל כי זה נעשה בזר ובחוץ ובלילה ובעצי האשרה והנה עשה מהמוקצה לע"ג קרבן לש"י כי יראה שבעשותו בהפך האמונה שגדל בה תשלם לו ההצלה וההצלחה בהפך ממה שהיו חושבים עובדי ע"ג והנה היתה הכונה להוסיף בגדעון אמונה בש"י:

פסוק כז

ולפי שזה הענין לא היה יכול גדעון לעשותו הוא לבד ויקרא י' אנשים מעבדיו יעזרוהו בזה עם שזה היה קדוש השם והיה מן הראוי שיהיה בפרהסיא לפי מה שהיה אפשר לו והמספר המעט שישלם בו זה הוא י' ולולי יראתו את בית אביו ואת אנשי העיר שימנעו אותו מעשות זה היה עושה זה ביום להוסיף בזה פרסום:

פסוק כט

והנה כאשר השכימו אנשי העיר בבקר ראו כי נותץ הבעל והאשרה אשר עליו כורת והכירו כי הפר השני הוא הועל על המזבח הבנוי כי אולי נשארו ממנו קצת איברים שלא נשרפו כאילו תאמר שנשארו קרניו והיה בהן סימן הכירו בו כי זה הפר היה או שפטו זה מאומד כשלא מצאו הפר השני והכירו כי המזבח שבנה הקריב בו קרבן וחקרו ומצאו שגדעון עשה זה והגיע מרוע תכונתם עד שחשבו להמיתו על זה לולי מה שאמר להם יואש אביו שהיה אדוניהם:

פסוק לא

האתם תריבון לבעל ר"ל האם ראוי שאתם תריבון בעבור הבעל הנה אתם מראים בזה שאינכם מאמינים שהוא אלוה כי לא יצטרך שתריכון בעדו אם היה אלוה ולפי שהיה הוא ראש הע"ג הזאת כמו שנראה ממה שאמר פר השור אשר לאביך מזבח הבעל אשר לאביך והיה עם זה שר להם אמר שאשר יריב בעבור הבעל מהם יומת עד הבקר ר"ל שלא ימתינו להמיתו כי אם עד אור הבקר ר"ל לפי שהוא מורה שאינו מאמין שיהיה הבעל אלוה והוא קרא שם בנו ירובעל לזאת הסבה כאילו הוא מתפלל שירב בו הבעל, והנה לא ספר בזה הספור מה נעשה מפר השור אשר לאביו שצוה לקחת אותו וידמה שהמיתו באופן שלא יהנו ממנו כדין המוקצה ולא נצטרך לפרש זה כי הוא ממשפטי התורה וצוה לקחתו להצילם שלא יהיו מקריבין אותו לע"ג כמו שארז"ל:

פסוק לג
וכל מדין ועמלק ובני קדם היו נאספים להשחית את ישראל וחנו בעמק יזרעאל:

פסוק לד
ורוח ה' לבשה את גדעון. ר"ל רוח גבורה כמו שתרגם יונתן ויתכן עוד ששרתה עליו רוח הקדש, ותקע בשופר ונזעקו כל משפחות אביעזר אחריו והם יושבי עפרה כי הוא היה מהמשפחה והיה אדון להם ולזה לא הוצרך לשלוח להם מלאכים:

פסוק לו
והנה גדעון היה עדיין מאמין ואינו מאמין ושאל אות מהש"י אם יהיה מושיע בידו כאשר דבר ולא הספיק לו האות הא' כי מדרך הגזה שתמשוך הלחיות ולזה שאל אות שני הפך הא' והוא שיהיה חורב על הגזה לבדה ועל כל הארץ יהיה טל, והנכון בעיני כי לנביא שאל אלו האותות וע"י הנביא עשה אותם הש"י וצוה אותו הש"י ע"י נביאו או הודיע לו זה הש"י כמראה הנבואה והשיב לביתו כל איש אשר הוא ירא וחרד כמו שהושרש זה בתורה עד שבזה תועלת שני להכיר לישראל כי לא בכחם נצחו אויביהם בזאת המלחמה אך היה זה מאת הש"י אשר הוא נלחם להם:

פרק ז

פסוק ג
והרצון בזה ויצפור שישכים בבקר לשוב מהר הגלעד:

פסוק ה
והנה לזאת הסבה גם כן לא רצה השם שישארו עמו זולתי המלקקים בידם אל פיהם כי זה מורה על חריצות וגבורה ואולם אשר כרעו על ברכיהם לשתות הם עצלים ורצה שישובו להם והנה במאמר הא' הגדיל מהם בעלי העבירות ורכי הלבב כי האיש הירא הוא ירא מעבירה שבידו כמו שביארו ז"ל בפרק משוח מלחמה והחרד הוא רך הלבב ובזה הענין השני הבדיל העצלים ולא השאיר כי אם הצדיקים והחרוצים והגבורי' והם היו שלש מאות איש לבד ובהם לבד החזיק כמו שצוה לו הש"י ע"י נביאו או בעצמו במראה הנבואה:

פסוק ח
ולקחו צדת העם בידם ושופרותיהם כדי שיהיה שופר ביד כל אחד מהם וידמה שהש"י הודיע לו איך תהיה התשועה ביד שלש מאות האנשים האלה ר"ל שזה יהיה בשיתן שופרות ביד כלם וכדים רקים ולפידים בוערים באש בתוך הכדים כאופן שעשו זה ואולם

קצר הכתוב כמנהגו וחזק הש"י לבו במספר החלום ואת שברו כי זה ממה שהורה אמתות מה שיעד להם הש"י:

פסוק יג
צלול לחם שעורים. ר"ל קול הברת לחם שעורים:

פסוק יט
ראש האשמורת התיכונה. אחר עבור שליש הלילה והנה בראש האשמורת ההיא הקימו השומרים מדין ועמלק לשמור המחנה שיהיו שם הם ערים לפי שכל אנשי המחנה היו ישנים וידמה שכן היו שם שומרי' ממונים לקום בראש כל אשמורת ואשמורת ממשמרות הלילה כי אין לאומר שיאמר שלא ישנו אנשי המלחמה עד סוף האשמורת הראשונה ולזה הוצרכו אז להקים את השומרים לא קודם זה כי מה ששמע גדעון ברדתו במחנה קודם זה הורה שכבר היו ישנים והנה התחיל תחלה לתקוע בשופר גדעון ומאה איש אשר אתו ואחר תקעו בשופרות שני הראשים הנשארים והאנשים אשר אתם ובעת שהתחילו לתקוע בשופרות שברו הכדים אשר בידם ונשארו הלפידים וראו שלש מאות הלפידים אשר בוערים תכף שהקיצו והיו אלו האנשים קוראים בקול גדול חרב לה' ולגדעון ועם רוב הבהלה חשבו חיל מהם שיהיה חיל גדעון ביניהם וחשב כ"א מהם שיהיה רעהו מאנשי גדעון ולזאת הסבה היה חרב איש באחיו והנה קצתם היו הורגין קצתם וקצתם היו נסים מפחד מי שהיה אצלם שחשבו שיהיה מחיל גדעון:

פסוק כג
והנה נזעקו בני ישראל מנפתלי ומן אשר ומן כל מנשה ורדפו אחרי מדין לכלותם בעת שהיו נבהלים והיו נסים:

פסוק כד
ומלאכים שלח גדעון בכל הר אפרים שירדו לקראת מדין וילכדו להם את המים עד בית ברה ואת הירדן כדי שלא יוכלו לעבור המים וילכדום ויהרגום בהיות להם המלחמה פנים ואחור:

פסוק כה
והנה לקחו את עורב ואת זאב שני שרי מדין והרגו את עורב בצור אחד קראוהו אחר זה צור עורב והרגו את זאב במישור אחד היתה תמונתו כתמונת יקב וקראוהו אחר זה יקב זאב מפני זה המעשה שאירע בו:

פרק ח

פסוק ב
הלא טוב עוללות אפרים וגו'. דמה החלשים לעוללות שהם ענבים חסרים והגבורים לענבים השלמים אשר יבצרו אותם כי העוללות היו מניחים לעניים ואמר לפייסם כי טובים החלשים שבאפרי' יותר מהגבורי' שבמשפחתו ובזה שקטה כעסם:

פסוק ז
והגיע מרוע תכונת שרי סכות שלא רצו לצאת לצבא עם גדעון וגם לא רצו לתת להם ככרות לחם ואמר להם גדעון שבתת ה' את זבח ואת צלמונע בידו ייסרם על זה בשידוש בשרם אל הקוצים ואל הברקנים:

פסוק ח
ועלה משם פנואל וענוהו אנשי פנואל כמענה שרי סכות והתפעל מזה התפעלות רב לרוע תכונתם עד שלא הסכימו לעזור בזאת המלחמה אפילו זה העזר המעטי ולפי שנסכמו כל אנשי פנואל במעשה אמר לנתוץ המגדל ולהרוג יושביו אבל קצר בדבריו ונמנע מלגלות להם שיהרגם וידמה שזה הענין כלו היה בלילה ההוא שהתחיל במלאכת המלחמה:

פסוק י
והנה רדף אחריהם עם ג' מאות האנשים אשר אתו וכבר היו זבח וצלמונע במקום אחד ששמו קרקר ומחניהם עמהם כחמשה עשר אלף ולא ירא גדעון מרדוף אחריהם להיותם אז נבהלים ונסים והיה לילה שלא היו רואים חיל גדעון:

פסוק יא
והנה עלה גדעון דרך השכוני באהלים לחקור באי זה מקום זבח וצלמונע או לראות אם נחבאו שם או כדי שלא יראוהו זבח וצלמונע ומחניהם עד היותו עליהם והנה בא גדעון והכה המחנה והמחנה היה בטח במקום ההוא ולא הרגישו בו עד באו:

פסוק יב
ונסו משם זבח וצלמונע ורדף אחריהם ולכדום והחרי' כל המחנה שהיו חושבים שיהיה חיל גדעון רב מאשר אתם כי לילה היה ויתכן שקראו ג"כ חרב לה' ולגדעון להחרידם:

פסוק יג
והנה שב גדעון מן המלחמה מעת שהתחיל השמש לעלות כי לילה היה כשבא על מחנה זבח וצלמונע:

פסוק יז
וזכר אחר זה שכבר קיים לאנשי סכות ולאנשי פנואל מה שאמר להם:

פסוק יח
איפה האנשים אשר וגומר שאל להם איה פה דומה להם שיודעו בו תארם ותמונתם ואמרו לו כי תארם כתאר גדעון ובכלל הנה תארם כתואר בני המלך כי הם יפי תאר או אמרו זה על בני גדעון כי הם היו שם כמו שאמר אחר זה ויאמר ליתר בכורו ורצו בזה כי תאר אחד מההרוגים היה כתאר בני גדעון והשאר היה תארם כתאר גדעון:

פסוק כא
השהרונים אשר בצואריהם. כדמות ירח:

פסוק כד
כי ישמעאלים הם. המדינים:

פסוק כו
הנטיפות. הן כלי זהב היו נושאין בו הנטף והוא הצרי:
הענקות. הן כמו ענקים והן תכשיטין יושמו בצואר:

פסוק כז
והנה עשה גדעון מהזהב הזה אפוד והוא בדמיון החגורה וידמה שעשה זה להזכיר הנס הזה והנה טעו אחריו כל ישראל לעשות ממנו ע"ג וידמה שלא היה זה הטעות בימיו ודבר זה היה לגדעון ולביתו למוקש:

פסוק כח
והנה שקטה הארץ מ' שנה בימי גדעון ולזה ישב בביתו כי לא היה לו מלחמות ואומרו בימי גדעון להורות הוא הוראה שלא נכללו בזה המספר שנות השעבוד ואפשר שנאמר שכבר נכללו בזה המספר שנות השעבוד ואולם אמר בימי גדעון להורות שתכף שמת סר ההשקט:

פסוק לג
והנה אחר מותו שבו בני ישראל לזנות אחר הבעלים ושמו להם לאלהים בעל אחד ששמו היה בעל ברית:

פרק ט

פסוק ה
וספר שכבר עזרו אנשי שכם את אבימלך על הריגת אחיו כדי שימלוך כי אחיהם הוא והרגום כלם זולת יותם שנשאר כי נחבא ולולי זה היו הורגין אותו:

פסוק ו
עם אלון מוצב. ר"ל אצל מישור שהציבו שם היה אבן או דבר אחר:

פסוק ט
החדלתי את דשני אשר בו יכבדו אלהים ואנשים. אמר זה כי מהשמן היוצא ממנו היו מדליקין במקדש את המנורה:

פסוק יג
ואמר על היין המשמח אלהים ואנשים בעבור נסוך היין שהיה במקדש:

פסוק יד
והנה האטד הוא מין ממיני הקוצים תרגום ודרדר ואטדין והנה אמר זה יותם להורות על פחיתות של אבימלך שלא היה נכון שיגיע ממנו תועלת כמו שלא יגיע מהאטד שום פרי:

פסוק טז
ועתה אם באמת ובתמים עשיתם. הנה ביאר יותם שלא עשו זה באמת ובתמים ולזה לא ימשך מזה המאמר להם שישמחו באבימלך וישמח הוא בהם אך שישחיתו זה את זה וכן היה להם בסוף כי יש אלהים שופטים בארץ:

פסוק כב
והנה לא מלך אבימלך על ישראל כי אם ג' שנים ותוך זה הזמן הקצר נתקיימה קללת יותם וזה שכבר שלח אלהים רוח רעה בין אבימלך וביניהם באופן שהשחיתו זה את זה:

פסוק כה
וישימו לו בעלי שכם מארבים על ראשי ההרים. ר"ל ששמו בעבורו מארבים שם כדי שיהרגוהו אם ימצא להם ואותם המארבים גזלו כל אשר יעבור עליהם בדרך כי לא היתה אימת המלכות עליהם, והנה הוגד זה הענין לאבימלך ונשמר מלבוא שם, והנה געל בן עבד ואחיו עברו בשכם ובטחו בו בעלי שכם לגלות דעתם בפניו שהיתה כנגד אבימלך ולזה קללו אבימלך בפניו לדעתם כי גם הוא שונאו:

פסוק כח
ויאמר געל בן עבד מי אבימלך ומי שכם כי נעבדנו. ר"ל כשם שאין ראוי שנעבוד שכם מפני היותו בן חמור שהיה נשיא הארץ כן אין ראוי שנעבוד אבימלך מפני היותו בן ירובעל שהיה מושל על ישראל:
הלא בן ירובעל וזבול פקידו. ר"ל אין מעלה לאבימלך אלא שהוא בן ירובעל וכ"ש זבול שהוא פקיד גדעון ואבימלך ואם היה ראוי לעבוד זבול היה ראוי לעבוד את אנשי חמור אבי שכם וזה דבר בלתי ראוי ומי יתן את עם שכם בכללו בידי ואסור אבימלך מכל וכל מהיות מושל על עיר וסבב שיאמר העם לאבימלך רבה צבאך וצאה כמו שתוכל להלחם עמנו ונראה דברי מי יקום והוא מבואר שכל עם שכם לא היו נסכמים בזה המאמר שאם היה הענין כן היו מוציאים זבול מהעיר או היו הורגים אותו והוא מבואר שקצתם היו מורדים וקצתם היו אחרי אבימלך:

פסוק לא
בתרמה. הוא שם מקום שהיה יושב בו אבימלך ותרמה וארומה הוא מקום אחד:

פסוק מא
ויגרש זבול את געל וגו'. יש לתמוה איך היה יכול על זה והנה אנשי שכם היו נלחמים עם אבימלך והנה ידמה שעשה זה בחכמה גם עם שונאי אבימלך בשאמר להם כי הוא סבב כל הרעה הזאת לשכם ולזה הסכימו עמו לגרשו מן העיר או היה זה עם יד הנמשכים עם אבימלך מעיר שכם:

פסוק מד
ואבימלך והראשים אשר עמו. ר"ל הנכבדים אשר עמו כי שני הראשים פשטו על כל אשר בשדה ולזה לא נשאר כי אם ראש אחד לפשוט ולעמוד פתח העיר:

פסוק מה
ויתוץ את העיר ויזרעה מלח. עשה זה כדי שלא תהא ראויה לשדות ולכרמי':

פסוק מו
בעלי מגדל שכם הם גדולי העיר ולא היו שם בעת ההיא ולזה באו אל צריח בית אל בברית ר"ל שישמרום מיד אבימלך ושם המקום ההוא בית אל וצריח הוא מגדל חזק והוא אצל בית אל ולזה לא מתו שם כי אם אנשי מגדל שכם כי הם לבדם היו בצריח:

פסוק מח
שוכת עצים. הוא ענף ונקרא כן מפני שהוא מסכך כי הענפים הם מסככים סביב האילן שוכת כמו שוכתו:

פסוק נ
וילך אבימלך. וידמה שאנשי תבץ ג"כ מרדו בו:

פסוק נג
פלח רכב. היא חתיכת מהרכב והיא אחת מהרחים והיא העליונה להיותה רוכבת על התחתונה:

פרק י

פסוק ד
ושלשים עירים להם. כפל הענין בענינים מתחלפים על צד הצחות והנה הוא כמו ערים כמו שזכר להם יקראו חות יאיר:
ואולם התועלות המגיעות מזה הספור הן אלו. הראשון הוא להודיע שאין ראוי שיתרשל האדם מההצלה מפני רוב שפלות ידו והכנעו לפני האויב אבל ראוי שיתחכם בזה לפי מה שאפשר ולזה ספר כי בראות ישראל כי מדין באים תמיד לשללם ולהשחיתם המציאו תחבולות להמלט מזה לפי מה שאפשר ולזה עשו המנהרות בהרים והמערות והמצדות כי בהם תשלם להם הצלת מה כמו שביארנו השני הוא להודיע עוצם השגחת הש"י בישראל מפני בריתו עם האבות והוא שתכף ששבו ישראל אליו שלח נביאו להצילם ביד גדעון ומשך לבבו לזה בכמו זה האופן הנפלא שבא בזה הספור וכל זה לחוזק ההשגחה בישראל וידמה שבחר השם ית' שתהיה התשועה על יד גדעון לשתי סבות האחת כי אולי היה היותר ראוי לזה המעשה כי הוא היה גבור חיל והיה ג"כ יותר ראוי שיעשה הנס על ידו מזולתו מישראל אז והב' כי ידמה שהרע שעשו ישראל היה שרשו בבית יואש אביו כי שם היה הבעל ומזבח הבעל והאשרה והיה שם פר שהוקצה לע"ג ז' שנים ולזה יתכן שהתחיל יואש בזה הטעות וזנו אחריו בית ישראל ולפיכך נתיצת מזבח הבעל וכריתת האשרה היה ראוי שיקדם קודם הצלת ישראל מהרע שנפלו בו על זה המרי וזה היה אפשר שישלם בקלות על יד גדעון לבער הרע מקרבם קודם הלחמם עם מדין.
השלישי הוא להודיע ענין המופתים אשר עשה הש"י על יד נביאו כי באמונתם יתקיימו הפנות התוריות כמו שביארתי בספר מ"י ובביאורנו לדברי התורה ולזה זכר שעלה האש מן הצור ע"ד המופת ואכלה הבשר והמצות ושנשא רוח ה' המלאך אל אשר לא ידע עד אשר הלך מעיני גדעון. הרביעי הוא להודיע כי כשימשך דבר רע מדבר מה ראוי שיכירו הדבר ההוא קודם שישתדלו בהסרת הרע הנמשך ממנו ולזה ספר שצוה הש"י להרוס מזבח הבעל ולכרות האשרה אשר עליו ולהעלות הפר שהוקנה לע"ג כדי לבערו ואולם

מי שישתדל בזה התועלת בזולת זה האופן ידמה למי שירצה לטבול מפני טומאת שרץ ושרץ בידו כי בזה לא יטהר מטומאתו כלל. החמישי הוא להודיע שראוי למי שיחוייב לו לעשות פועל על מה שישתדל לעשותו באופן אשר יתכן לו לעשות בקלות ולזה ספר כי לא הסכים גדעון לעשות זה הענין שצוה לו ביום אע"פ שהיה יותר ראוי כי הקרבנות לא יעשו אלא ביום עם שבזה יהיה הענין יותר מפורסם וההקדשה לש"י ואולם מנעהו מזה ראותו שאם היה עושה זה הענין ביום ימנעהו מזה כל בית אביו וכל בני עירו לרוב היותם שקועים בזה המרי ולזה הסכים לעשות זה הענין בלילה. הששי הוא להודיע שהקדשת הש"י ראוי שתהיה בעשרה מישראל לפרסם הענין יותר ולזה זכר שלקח גדעון עשרה אנשים מעבדיו במעשה הדבר הזה מהריסת מזבח הבעל וכריתת האשרה והעלת הפר השני. השביעי הוא להודיע כי מי שירצה למנוע רבי' מדבר מה יכבד לו ראוי שישתדל בחכמה בשיראה שהוא מסכים להם במה שבעבורו היה התעוררותם לזה הפועל אשר יקשה לו ובזה יקל לו למצוא תואנה למנעם מן המעשה ההוא ולזאת הסבה מצאנו בראובן שלא בקש מאחיו שיניחו יוסף וילך לו כי ידע שלא ישמעו אחיו לו לזה אך בקש מהם שלא ישפכו דם אבל שישימו אותו בבור ושמה ימות מעצמו וכן עשה יואש בזה המקום להציל בנו מיד העם המבקשים אותו להרגו וזה כי הוא לא אמר להם כי אין לבעל אלהות כי אולי לא ישמעו לו אבל הודה להם שהוא אלוה ולזה צוה אותם שלא יריבו בעבורו כי הם יחסרו בזה מעלתו ויכלתו והתפלל הוא לפניהם שיריב הבעל בעצמו לאשר נתץ את מזבחו. השמיני הוא לפרסם ענין המופתים שזכר מענין ירידת הטל על גזת הצמר לבדו והיה על כל הארץ חורב ומענין ירידת הטל על כל הארץ ועל הגזה היה חורב כמו ששאל גדעון כי בזה יתקיימו הפנות התוריות כאמרם ז"ל בהאמנת המופתים. התשיעי הוא להודיע שראוי למי שיתחיל במלחמה עם מי שתקיף ממנו שיעשה דבריו בחכמה ר"ל שאם לא יתבאר לו שינצח לא ימסור עצמו לסכנה ולזה תראה ששאל גדעון אות שינצח אויביו קודם שיתיר עצמו להלחם עמהם ולפי שהיה קצת ספק באות הראשון שב לשאול אות שני כמו שביארנו עם שבריבוי האותות תתחזק האמונה בנביא כמו שביארנו בבאורינו לדברי התורה על מה שאמר והיה אם לא יאמינו לקול האות הראשון וגו' ולזה גם כן נתן השם יתעלה לגדעון אות שלישי שכבר ינצח המלחמה והוא מספר החלום ואת שברו ששמע במחנה מדין. העשירי הוא להודיע שראוי לנלחם שלא יערב עם בני חילו מי חילו מי שהוא ראוי שינוצח כי בהיות האחד מבני החיל מנוצח יפול מורך לב על הנשארים ויהיה זה סבה שיפלו ביד אויביהם ולזה צוה השם להסיר מאנשי המלחמה הרשעים ורכי הלב והחלושים עד שנמשך מזה

תועלת אחר והוא שיתפרסם לישראל כי מאת הש"י היתה להם תשועה לא בכחם ועוצם ידם ויהיה זה סבה אל שיתחזק להם אמונתם בש"י. הי"א הוא להודיע כי מי שהוא נעזר בה' בדבר מה אין ראוי מפני זה שישען על הנס ויקצר מפני זה מהמציא הסבות אשר יביאוהו אל תכלית ההוא הלא תראה כי גדעון עם היותו מובטח שינצח אויביו השתדל בהמצאת כל הסבות שיתכן שישלם בהם לו זה עם העם המעט שהיה עמו ולזה בא עליהם בלילה בעודם שקועים בשינה והוא אחר שליש הלילה עם שלש מאות שופרות וסבב שלא נראו הלפידים עד אשר החלו לתקוע התקיעות החזקות המבהילות ותכף ישברו הכדים ונראו הלפידים והיה זה סבה חזקה להבהיל מאד בני המחנה ולהחרידם עם שהם שמעו עם זה קול מרעיד אותם מאד והוא מה שהיו אומרים חרב לה' ולגדעון והיה זה סבה אל שהיה כל אחד מהם חושב שיהיה שונאו האיש הנמצא אצלו ולזה היתה חרב איש באחיו. הי"ב הוא להודיע שראוי לשמוח מהטוב ביום טובה ולזה ראוי להצליח ושיעשה כל מה שיוכל בעוד שהוא מצליח ולא יקצר מזה ולזה תמצא שהשתדל גדעון בזריזות בלילה ההוא באופן שתשלם לו הריגת כל מה שאפשר בחיל מדין ולזה מהר גדעון לשלוח מלאכים בכל הר אפרים שירדו לקראת מדין וילכדו להם את המים עד בית ברה ועד הירדן ורדף בלילה ההוא אחר הנשארים מחיל מדין עד שהשיג זבח וצלמונע מלכי מדין ולכדם בחכמה עם העם המעט אשר עמו. הי"ג הוא להודיע שראוי לברוח מהקטטה והמריבה כפי היכולת כל שכן כשיהיה איפשר שיתחדש מהמריבה ההיא ביטול הגעת תועלת ולזה ספר שהשתדל גדעון במה שהתרעמו עליו בני אפרים בפיוס ואם היו מריבין עליו על לא חמס בכפיו אבל היה ראוי להם לשבחו במה שבא להם מהישועה על ידו ולבקשת השלום השפיל עצמו מאד וכבד אותם ואמר הלא טוב עוללות אפרים מבציר אביעזר והשבית הריב בזה האופן ואולם יפתח לא השתדל בדומה לזה בהשבתת הריב והיה זה סבה אל שנפל עם רב מישראל ואולם בזה המקום נתחברה סבה שנית להביא גדעון אל שפייס בני אפרים בקלות כי אולי זאת המריבה תמנעהו מהשלמת ניצוח מחנה מדין לפי מה שאפשר ולזה ג"כ השתדל גדעון לפייס בני אפרים בקלות. הי"ד הוא להודיע שאין ראוי לאדם למנוע מרעב לחם כ"ש כשיהיה לו חק עליו כמו הענין בגדעון וחילו שהיו נלחמים להושיע ישראל מיד מדין ולזה לא היה ראוי לאנשי סכות ופנואל שיענו גדעון בזה האופן שענוהו ולזה ספר שהשיג' מהעונש על זה מה שכבר נזכר בזה הספור. הט"ו הוא להודיע שאין ראוי לאדם שימסור עצמו להרוג האנשים אם לא היה זה להציל את עצמו ולזה זכר מה שהשיג לזבח ולצלמונע בעבור הריגתם האנשים שהרגו בתבור וזה כי הם לא היו צריכין להרגם לפחדם מהם כי כבר היו

מדין מושלים עליהם עד שהיו ישראל מתחבאים מפחדם ולזה אמר להם גדעון כי לולי הריגתם אותו לא היו נהרגים. הט"ז הוא לפרסם ששופטי ישראל ומנהיגיהם הטובים לא היו מושלים בישראל באופן שיוכלו להביאם לעשות כנגד התורה אבל היתה מושלת התורה על המושלים ההם כי הם היו מוכרחים ג"כ להתנהג בדרכי התורה כמו שנזכר בספר אלה הדברים ולזה אמר גדעון לא אמשול אני בכם ולא ימשול בני בכם ה' ימשול בכם. הי"ז הוא להודיע שאין מחק השלמים לרדוף אחר רבוי הממון ולזה ספר שלא שאל גדעון מהנזמים והשהרונים ויתר הענינים אלא לעשות מהם אפוד לא להרבות קנינו וידמה שעשה זה להזכיר זה הנס ואם היה עושה מזה כלי מה בבית האלהים בשילה היה נמשך לכוונת התורה בזה אלא שהוא הציג אותו בעירו בעפרה והיה זה סבה אל שזנו כל ישראל אחריו שם ומפני זה השיג לגדעון עונש אל שלא נמשך הממשלה לזרעו. הי"ח הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיהיה נמשך לתאות המשגל הלא תראה כי גדעון לקח פילגש עם היות לו נשים רבות והיה זה סבה להמתת בניו שהיו לו מנשיו כי בן הפילגש המיתם. הי"ט הוא להודיע כי על כל יביא הש"י במשפט ולזה ספר כי מפני שהרג אבימלך אחיו עם עזר בני שכם סבב הש"י שנהרגו בני שכם ואבימלך כמו שאמר לה' יותם בן ירובעל. הכ' הוא להודיע שאין ראוי למקבל הטובה מאחר לגמול לו רעה תחת טובה ולזה ספר על בני שכם שנענשו מפני ששלמו רעה לגדעון תחת הטובה אשר גמלם כמו שבא בדברי יותם. הכ"א הוא להודיע שראוי לנלחמים שישמרו מהתקרב למקום שיתכן שיקרה להם בו נזק עם היות הנלחמים עמם מעטי המספר וחלושים והמשל שאם יקרבו אנשי החיל למגדל הגבוה יקל לאשר במגדל ואם הם מעטי המספר וחלושים להזיק להם אם ברמותם עליהם אבגים גדולות אם בזולת זה מהדברים שיתכן שיזיקום בהם ולזה הוא מתנאי המלחמה שתהיה במקום הראוי ובעת הראוי ועם מי שראוי ובאופן הראוי ובשיעור הראוי תם, עוד ספר שכבר שבו ישראל לעבוד ע"ג ונשקעו בה מאד עד שכבר עבדו כל אלהי הגוים אשר ישבו בארצם ועזבו את ה' מכל וכל עד שלא עבדוהו כלל ולזה מכרם ביד פלשתים וביד בני עמון ובשנה ההיא בעינה שנמכרו ישראל בידם הפליגו אויביהם לענותם ולרוצצם והתמיד זה הענין מן הענוי לכל בני ישראל בעבר הירדן בארץ האמרי אשר בגלעד ולא הספיק זה לבני עמון אבל עברו את הירדן להלחם ביהודה ובנימן ובבית אפרים. אז זעקו בני ישראל אל ה' ושבו אליו ואמר השם להם ע"י נביאו והוא פינחס לפי שאחשוב בשכבר הושיע הש"י אותם פעמים רבות מלוחציהם כשזעקו אליו ושבו אליו וסרו מעבוד אלהים אחרים ולזה לא יוסיף עוד

להושיע אותם והנה נכנעו ישראל על זה מאד לה' והסירו את אלהי הנכר מקרבם ועבדו את ה':

פסוק טז

והנה קצר רצון הש"י מהושיע אותם תשועה שלימה כמו הענין בתשועות הקודמות בסבת עמל ישראל אמר זה ע"ד דברה תורה כלשון בני אדם שהם כאילו סבבו לש"י עמל ויגיעות להצילם ולשוב להצילם פעמים רבות מצד היותם שונים במרים ככלב שב על קיאו וכאילו הלאוהו על זה או ענין עמל מענין שקר וכזב כמו עמל ואון וירצה בזה כי בסבת השקר והכזב שבחר בו ישראל והוא עבדם אלהים אחרים קצר רצון הש"י מהושיע אותם תשועה שלימה כמו הענין בתשועות הקודמות ולזה לא אמר להם בזה הענין:

פרק יא

פסוק א

ויקם ה' וגו'. והנה ספר כי יפתח היה בן אשה זונה ופי' בו שכבר היה בן אשה שהיתה משבט אחר ולפי שלא נשאת לאחד מבני השבט קראה זונה להיותה נוטה ממה שראוי להנשא לאחד ממשפחתה כדי שלא תסוב נחלה ממטה למטה והנה נשא גלעד אשה אחרת משבטו והיו לו בנים ממנה ובני האשה ההיא סבבו על יד זקני גלעד שלא ינחל יפתח עמהם בבית אביהם והיה זה עול כי היה ראוי שירש עמהם:

פסוק ג

והנה ברח יפתח מפני אחיו וישב בארץ איש ששמו טוב ויתלקטו אליו אנשים רקים ויצאו עמו וידמה שיפתח היה מנהיגם והיו הולכים למלחמה תמיד ומשם חפרו אכלם:

פסוק ה

ולפי שכבר נתבאר לזקני גלעד שהיה יפתח מצליח במלחמותיו באו אליו ואמרו לו שיהיה להם לקצין אם יהיה נלחם בעבורם בבני עמון ובזה התנאי קבלו יפתח להלחם בבני עמון ואמרו כל אלו הדברים לפני ה' רוצה לומר שכבר אמרו שה' יהיה שומע בינותם אם לא יקיימו מה שקבלו עליהם:

פסוק יב

והנה שלח יפתח מלאכים אל מלך בני עמון והראה לו בסוף הענין כי אין לו תרעומת כלל על ישראל מצד הארץ שלקח ישראל בעלותו ממצרים מארנון עד יבוק ועד הירדן וגומר כי לא לקחה ישראל מבני עמון אבל לקחה מסיחון מלך האמורי וידמה ששלח לו בראשי הדברים השניים כה אמר יפתח כי אולי יפתח היה מפורסם ביניהם בגבורה

ורצה מפני זה להודיעו כי הוא המושל על ישראל כדי שישמר מלך בני עמון מלהלחם עם ישראל:

פסוק כד

ואמר לו על צד הלעג הלא את אשר יורישך כמוש אלהיך אותו תירש כי לא יכול כמוש אלהיהם להצילם מיד סיחון כאומרו אוי לך מואב אבדת עם כמוש וגו':

פסוק כה

ואמר לו שאיננו טוב מבלק בן צפור מלך מואב שלא רב עם ישראל על זה ולא נלחם בם עם היותם יושבים בימיו בחשבון ובבנותיה ובערער ובבנותיה ובכל הערים אשר על יד ארנון והנה נמשך זה עד שלש מאות שנה שלא קם אחד מהם להלחם עם ישראל על זה ואם היה דין להם על הארץ הזאת מדוע לא הצילו אותה מידם בכל זה הזמן הארוך:

פסוק כח

והנה לא שמע מלך בני עמון אל דברי יפתח ורצה על כל פנים להלחם בישראל אז נתחדשה ביפתח רוח גבורה מאת ה' ועבר על בני עמון במקום שהיו נאספים ונלחם בם והכה אותם מכה גדולה מאד כמו שזכר באופן שכבר נכנעו בני עמון מפני בני ישראל:

פסוק ל

וספר שכבר נדר יפתח נדר לה' שאם יתן בידו את בני עמון יהיה לה' אשר יצא מביתו בשובו בשלום מבני עמון ויעלנו עולה אם היה ראוי לזה:

פסוק לא

והנה היוצא מדלתי ביתו יהיה בהכרח בעל החיים ואם היה ממין האדם יהיה לה' ויהיה מיוחד לעבודת הש"י לבד ואם יהיה זכר לא יצטרך שיהיה פרוש מן האשה כי כבר יהיה מיוחד לעבודת הש"י בזולת זה האופן כמו שנמצא בכהנים ובלוים ומצאנו ג"כ זה הלשון בשמואל עם לקחו אשה והולידו בנים ממנה ואמנם אם היתה אשה יחוייב שתהיה פרושה מאיש שאם היה לה בעל לא תהיה מיוחדת לעבודת הש"י אבל תעבוד על זה בעלה כמשפט הנשים הנשואות ולזה קרע יפתח את בגדיו בראותו בתו יוצאה לקראתו כי זה הנדר יחייב שלא תהיה לאיש ידמה שעשה לה יפתח בית מחוץ לא ראתה אדם בו ולא אשה וישבה שם אך המתין לה שנים חדשים תלך בהם עם רעותיה לבכות על בתוליה על ההרים ובזה הזמן הסגירה בבית הוא ולא היתה רואה אפילו אשה שם זולתי ארבעה ימים בשנה שהיה חק לישראל שתלכנה בנות ישראל לתנות לבת יפתח על בתוליה והיא היתה פרושה מאיש כל ימיה. וראוי שנעיין במה שאמר יפתח זה שלש מאות שנה עברו מעת שכבשו הארץ ההיא עד התחלת שנות יפתח ונעיין עם זה במה

שנאמר בבנין הבית שהיה בת"פ שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וזה ממה שיחייב שלא היה מעת צמיחת יפתח עד בנין הבית כי אם ק"מ שנה ואם חקרנו בזה נמצא בו יותר וזה שכשנקבץ שנות יפתח ואבצן ואילון ועבדון יהיו ל"ח ואם נקבץ עם זה שנות השעבוד ביד פלשתים שהיו מ' שנה עם שנות שמשון שהם כ' שנה ושנות עלי ושנות שמואל ושאול שהם י"ג שנה ושנות דוד ושלמה עד בנין הבית שהם מ"ג שנה יהיו קפ"ו שנים ואם אמרנו ששנות השעבוד ביד פלשתים נכללו בשנות שמשון ועלי עדיין יהיו נוספים ז' שנה ועוד כי יתכן שכבר התחילה השעבוד קודם הריון שמשון אחר שכבר נראה המלאך אל האשה ואמר לה והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים, וידמה שנאמר בהיתר זה כי ישראל היו ביד פלשתים גם בימי יפתח ובימי השופטים הבאים אחריו אלא שלא היו פלשתים עדיין מושלים בישראל אך היו מתגברין עליהם במלחמותיהם ולזה ספר קודם צמיחת יפתח שכבר מכרם הש"י ביד פלשתים ובימיהם היה הריון שמשון והתחיל השעבוד להיות פלשתים מושלים בישראל סביב צמיחת ממשלת שמשון ולזה אמרו ישראל לשמשון הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים ועכ"ז הנה יהיו שם ז' שנים נוספות ואפשר שנאמר כי אלו הז' שנים היו חסרים מהג' מאות שנה שאמר יפתח והנה אמר על דרך הקירוב ג' מאות שנה כי לא חשש לז' שנים החסרות מזה והנה ימצא זה מסכים על האופן שפירשנו בשנניח שיהושע והזקנים פרנסו ישראל כ"ז שנה ואחר פרנס עתניאל בן קנז ישראל מ' שנה עד שנות השעבוד ופרנס אהוד את ישראל עד פ' שנה עד שנות השעבוד ופרנסו דבורה וברק את ישראל מ' שנה עד שנות השעבוד ופרנס ירובעל את ישראל עד מ' שנה עד שנות השעבוד ופרנס אבימלך את ישראל ג' שנים ותולע אחריו כ"ג שנה ויאיר כ"ב שנה וי"ח שנות השעבוד הרי רצ"ג שנים וכשנחבר אליהם מ' שנה מעת יציאת מצרים עד כבישת הארץ ההיא וקמ"ז שנה מצמיחת יפתח עד בנין הבית יהיה הכל ת"פ שנה ואם נפל ספק מתי היה פסל מיכה וענין פילגש בגבעה שסיפר שם שהיו בעת שלא היה מושל בישראל איש הישר בעיניו יעשה ולזה יחשב שיהיה בין שמשון ובין עלי זמן בלתי קצר עמדו בו ישראל בזולת שופט הנה נתיר זה הספק בשנאמר שזה היה בשנות השעבוד שזכרנו שלא היה שופט אם קודם צמיחת עתניאל בן קנז או קודם צמיחת אהוד או קודם צמיחת זולתם מן השופטים בשנות השעבוד שלא היה בישראל מושל וכבר נאמר בזה עוד בע"ה בהגיענו לשם ואפשר שנאמר שמה שאמר יפתח שלש מאות שנה היה אמת בלא שום קירוב אך נבלעו קצת משנות שמשון בשנות עלי שהרי בסוף היה יושב שמשון בארץ פלשתים ויתכן שאז היה שופט עלי ונחשבו אותם השנים בשנות שמשון כי הוא היה שופט אותם

אם היה עומד אצלם והנה נבאר עוד זה בהגיענו שם בע"ה ונשוב למה שהיינו בו מביאור אלו הדברים:

פרק יב

פסוק א

וספר אחר זה שכבר הגיע מרוע בני אפרים שאמרו לשרוף בית יפתח עליו באש על אשר לא קראם בזאת המלחמה תחת מה שראוי להם לגמלו חסד על הטובה אשר עשה להם ששם נפשו בכפו ונלחם עם אויביהם והנה לא נשתדל יפתח לפייסם באופן שפייסם ירובעל או אולי לא היה יכול על זה והיה זה סבה על שנפלו מאפרים מ"ב אלף:

פסוק ז

וספר אחר זה שכבר מת יפתח ונקבר בערי גלעד והנה הרצון בזה שכבר יקבר באחת מערי גלעד והנכון אצלי כי יפתח מפני שלא השאיר אחריו בן או בת יהיה נקרא בהם שמו צוה שיקברו עצמותיו בכל ערי גלעד קצת פה וקצת פה כדי שיהי' לו זכר באותן המקומו' שהציל מיד מלך בני עמון:

פסוק ח

והנה זכר שכבר שפט אחריו את ישראל אבצן מבית לחם ולפי שבועז נראה מענינו שהיה שופט ישראל והיה מבית לחם ולא נמצא בשופטים זולת אבצן שיהיה מבית לחם אמרו רבותנו ז"ל כי אבצן זה בועז ונכון הוא ואחריו שפט את ישראל אילון הזבולוני ואחריו שפט את ישראל עבדון בן הלל:

פרק יג

פסוק א

עוד ספר שכבר הוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' והיה זה סבה אל שהיו פלשתים מושלים בהם ארבעים שנה וזה המספר התחיל סביב צמיחת ממשלת שמשון כמו שזכרנו אמנם קודם זה מכרם הש"י ביד פלשתים מקודם עת יפתח ובימי השופטי' אשר אחריו שזכרנו היו פלשתים מצרים לישראל:

פסוק ג

ולזה בא היעוד לאשת מנוח שהיא הרה ותלד בן והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים או אולי לא היתה כלל יד פלשתים על ישראל בימי השופטים ההם אבל יעד שני ענינים יחד והוא שכבר יהיו ישראל תחת יד פלשתים ושמשון יחל להושיע' מידם

ולפי שהיה גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד שמשון לרדוף אחרי הנשים וללקות בהם התחכם הש"י מלידה ומבטן ומהריון למנעו מזה ולזה רצה שיהיה נזיר אלהים כי ההמנע משתיית יין מועיל מאד לזה הענין כאמרם כל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ולזאת הסבה בעינה מנע אמו בעת היותה הרה ממנו משתיית היין והשכר והזהיר אותה מאכילת כל טומאה להורות על קדושת הנער הילוד כי זה ממה שיישירם להנהיגו בקדושה ויהיה עוד זה סבה לחנכו אל שיהיה פרוש מהבלי העולם מהתאוות הגופניות ולזאת הסב' גם כן צוה שלא יעלה מורה על ראשו להורות על קדושתו כי זה כלו ממה שירחיק ממנו ההתגאל בענין המשגל לפי מה שאפשר ועם שבזה הענין מבוא לענין הגבורה ר"ל גדול השער אלא שראוי שלא יעלם ממנו שהשם חדש בו גבורה נוספת מפני הנזירות אשר לא יחייבה גדול השער לפי הטבע וזה שכבר מצאנו שתכף שגולח סר כחו ממנו ולא היה זה כן אם היתה הגבורה מתחייבת מגדול השער כי הרושם שיש בגדול השער בגבורה הוא מצד עצרו האודים העשנים בגוף שהיה מדרכם שיתהוה מהם השער וזה כי השער כשהגיע אל תכליתו לא יגדל ואז יעצרו האידים העשניים ההם תוך הגוף ותתגבר האדומה בגוף ויתחדש מזה רוח גבורה ומי שזה דרכו לא תסור הגבורה בגלוח השער כי אם אחר זמן רב ומעט מעט:

פסוק טז

הנה זה המלאך שדבר אל מנוח ואל אשתו היה נביא בהכרח כי אין מדרך הנבואה שתהיה יחד לשנים בזה האופן הנזכר בזה המקום והנה אחשוב שזה הנביא היה פנחס והנה לא רצה לאכול מגדי העזים כמו שלא רצה לאכול מהבשר והמצות שהביא אל פניו גדעון כדי לישב יותר בלב מנוח ואשתו כי הוא מלאך ה' כדי שיהיו נזהרים מכל מה שאמר להם:

פסוק כ

והנה עלה המלאך בלהב המזבח כמו הענין במה שעשה לגדעון מענין האש שאכל הבשר והמצות והלך מעיניו אז מלאך ה' ואולי לזאת הסבה לא רצה הנביא לגלות שמו כי אז לא היו מאמינים מאד בנביאים כי דבר ה' יקר אז ולהוסיף להם האמנה בדבריו העלים מהם מי הוא:

פסוק כב

והנה היו יראים מהמות מנוח ואשתו בראותם מלאך ה' לסבה אשר זכרנו בזה הענין בגדעון:

פסוק כה
ותחל רוח ה' לפעמו. ר"ל שכבר החלה רוח גבורה שהיתה בו מאת הש"י לפעמו וזה שפעם היה חושב להלחם עם פלשתים ופעם חושב להמנע מזה כפעמון זה שמכה אילך ואילך:

פרק יד

פסוק ב
והתחכם למצוא תואנה מפלשתים כדי שיוכל להכותם ולזה בחר לקחת אשה מפלשתים כי בזה האופן חשב שישיג מבוקשו והנה אמרו ז"ל שהוא גיירה תחלה כי חלילה למי שהוא שופט ישראל שיתגאל בבנות הפלשתים ויהיה עובר על מה שהזהירה התורה מלהתחתן בם כ"ש הוא שהיה נזיר אלהים:

פסוק ו
וכבר ספר מעוצם גבורת שמשון שצלחה עליו רוח גבורה מאת ה' עד ששסע כפיר האריות השואג לקראתו כשסע הגדי ומאומה אין בידו, ואחר שנה מהעת הזאת שהיתה האשה הזאת לשמשון לאשה שב שמשון לקחת אותה לו לאשה וידמה שנתנו לה שנים עשר חדש לפרנס את עצמה:

פסוק יז
ויגד לה כי הציקתהו. אפשר שיהיה הרצון בזה שמרוב השתדלות בזה עמו הלאה אותו והציקתהו עד שלא יכול הציל שלא יגיד לה החידה או יהיה הציקתהו בענין המשגל כי כשהיה תובע אותה היתה מונעת ממנו בעת שהיה יצרו תקפו וכאשר לא יכול לסבול זה הגיד לה את החידה עד שבטרם יבא השמש ביום הזה נשלם לאנשי העיר ענין הגדת החידה:

פסוק יח
לולי חרשתם בעגלתי. אמר זה להעיד להם כי אשת שמשון גלתה להם החידה ולולי זה לא מצאוה או אמר זה להורות שהוא היה חושד אשתו שזנתה עם אחד מהם ולזה גלתה לו ענין החידה והוא הגידה לאנשי העיר:

פסוק יט
ובגבורתו הכה ל' מפלשתים באשקלון ולקח את חליצותם ונתנם למגידי החידה, וחרה אף שמשון על רוע תכונת אשתו ונפרד ממנה ועלה בית אביהו וכאשר ראה אביה

כי עזבה שמשון החזירה לסורה ונתנם לאשה לאחד מן החברים אשר רעה לו שמשון בשבעת ימי המשתה:

פרק טו

פסוק א

ואחר זה בימי קציר חטים היה שב שמשון לפקוד את אשתו בגדי עזים וחשב לבוא אליה והגיד לו אביה כי נתנה למרעהו לאשה לחשבו שכבר שנאה ורצה לתת לו לפייסו אחותה הקטנה אשר היתה טובה ממנה והתפעל מזה שמשון ורצה להנקם מפלשתים ואמר שהוא נקי אם יעשה עמם רעה ולא יוכלו לגנותו על זה כי בדין היה לו להרע להם על מה שעשו כנגדו מזה הפועל:

פסוק ב

והנה התחכם שמשון להרע להם בזה האופן והוא שכבר לכד שלש מאות שועלים ולקח לפידים ושם פני זנב אל זנב מהשועלים וקשר בין הזנבות לפיד אחד והוא עץ ידלק בו האש בקלות ולאיחור תנועת השועלים היה בוער האש בכל מקום שיעברו בו טרם עברם ממנו ובזה האופן הבעיר שמשון בקמות פלשתים מגדיש ועד קמה ועד כרם זית ר"ל השדה שהוא נטוע זתים כדמות כרם כי לאיחור תנועת השועלים בהם בער בהם האש קודם עברם מהם וכאשר ידעו פלשתים כי שמשון עשה זה מצד מה שעשה כנגדו אב אשתו ורצו להנקם מאבי אשתו ומאשתו ולא התפעלו כנגד שמשון כי כבר התבאר להם כי בדין עשה מה שעשה:

פסוק ז

ויאמר להם שמשון. הראוי שתעשו כזאת להוסיף לעשות כנגדי הנה אם נקמתי בכם מענין הראשון ואחר אחדל מהרע לכם אך עתה ששבתם לעשות כנגדי הנה אני עושה עמכם רעה:

פסוק ח

והכה אותם שמשון שוק על ירך מכה גדולה ר"ל שוק אצל ירך ודמה הרגלים לשוק והפרשים הרוכבים בסוסים לירך כי השוק הוא למטה מהירך ואחר ירד שמשון וישב בסעיף סלע עיטם מפני פלשתים שהיו אורבים לו:

פסוק ט

וינטשו בלחי. ר"ל שהתפזרו והתפשטו במקום ההוא מענין והנם נטושים:

פסוק יג
והנה אסרו בני יהודה את שמשון בשנים עבותים חדשים לתתו ביד פלשתים הוא בא עד לחי שהיו שם פלשתים רבים:

פסוק יד
ותצלח עליו רוח גבורה מאת ה' ושבו העבותים אשר על זרועותיו אצל גבורתו כפשתים אשר בערו באש באופן שנדמה לו כאלו נמסו אסוריו מעל ידיו כי לא נצטרך לכח מרגיש לנתק העבותים ואפשר עם זה שהיו שאר הדברים יחד ר"ל שהש"י החליש על דרך המופת העבותו' ההם ושמם בחולשם כפשתים אשר בערו באש, ורוח הגבורה ששרתה עליו היתה בהריגתו אז אלף איש בלחי החמור שמצא ואמר שמשון בלחי החמור החרשתי צבור וצבורין מהרוגים ואמר חמור חמורתים לזווג שם עם חמור על צד הצחות:

פסוק יז
ויהי ככלותו לדבר וישלך הלחי מידו ויקרא למקום ההוא רמת לחי. כי נעשית שם גבורה נפלאה באמצעות לחי החמור עם שהמקום ההוא שאצלו היתה המלחמה היה שמו לחי וידמה שהוא היה מקום גבוה ולזה ג"כ קראו רמת לחי:

פסוק יט
המכתש אשר בלחי. אחשוב שהיה שן סלע דומה למכתש במקום שהיה שמו לחי וע"ד המופת בקע אותו הש"י ויצאו ממנו מים וישת ולהזכיר זה הנס קרא שמו עין הקורא אשר בלחי הרצון בזה ששם היה עין השם אל הקורא לו שהוא שמשון להוציא לו משם מים:

פסוק כ
והנה זכר שכבר שפט את ישראל בימי פלשתים עשרים שנה ואמר בימי פלשתים להורות שבימי שמשון בכללם היו פלשתים מושלים בישראל אלא שהוא הושיעם מידם תשועת מה:

פרק טז

פסוק א
אחר זה ספר שבא שמשון עזתה וראה שם אש' פונדקיתא ובא לביתה ללון שם:

פסוק ב
והנה הוגד לבני עזה שבא שמשון שם וארבו לו כל הלילה בשער ההיא ר"ל שהם סגרו השער וארבו לו כל הלילה בזה האופן להרגו בבקר לחשבם שהוא תחת ידם:

פסוק ג
והנה שכב שמשון עד חצי הלילה ואז קם ואחז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות והסיעם עם הבריח ושמם על כתפיו והעלה אותם על ראש ההר אשר על פני חברון וזה ממה שיורה על עוצם גבורתו:

פסוק ד
אחר כן ספר שאהב אשה בנחל שורק מבנות פלשתים ושמה דלילה וידמה שגיירה תחלה כמו שארז"ל:

פסוק ה
ועלו אליה סרני פלשתים והשיאוה לפתות את שמשון שיודיעה במה כחו גדול ובמה יוכלו לאסור אותו לענותו והתל בה ג"פ ואחר זה הציקתהו בדבר עד שהלאת אותו עם שכבר היתה מונעת ממנו בעת שהיה יצרו תקפו כמו שארז"ל ולזה קצרה נפשו למות וכשקצרה נפשו למות אז הגיד לה את כל לבו והיה זה סבה שנפל ביד פלשתים ונקרו עיניו ואסרוהו בנחשתים והיה טוחן בבית האסורים כמנהג האסורים שהיו טוחנים שם מיני התבואה להשתעבד בהם:

פסוק כג
והנה סרני פלשתים חשבו לתת תודה לאלהיהם על אשר נפל בידם שמשון אויבם ומחריב ארצם והיה זה סבה שקראו לשמשון שיצחק לפניהם כדי שיראוהו כלם ויתבאר להם מה הגיע לה' מהטוב בנפלו בידם:

פסוק כו
והנה סבב שמשון עם הנער המחזיק אותו שיביאהו למשש העמודים אשר הבית נכון עליהם למששם כדי שישען אליהם:

פסוק כח
וקרא שמשון לשם ית' שיחזקהו בפעם הזאת להנקם מאויביו שנקרו עיניו ושמע השם לקולו ובחר שמשון למות עם פלשתים כדי שינקם מהם:

פסוק כט
והנה הטה שמשון שני עמודי התוך אשר הבית נכון עליהם וכבר נסמך עליהם א' בימינו ואחד בשמאלו והטה אותם בכח בדרך שנפל הבית על הסרנים ועל כל העם עד שכבר המית במותו רבים מאשר המית בחייו:

פסוק לא

והנה זכר אחר זה פעם שנית שהוא שפט את ישראל עשרים שנה להורות כי הזמן שישב בארץ פלשתים נכלל באלו הכ' שנה. והתועלות המגיעות מזה הספור הן אלו. הראשון לפרסם מה שנפלו בו ישראל מהרע תכף שהרשיעו לעבוד את אלהי הגוים אשר הפילם השם ביד ישראל עד שבשנה ההיא רעצו ורצצו פלשתים ובני עמון את ישראל והתמיד השעבוד הזה החזק שמנה עשר' שנה עד ששבו אל ה' בכל לבם כי בזה תתקיים אמונת ההשגחה והגמול והעונש אשר היא גדולה שבפנות התוריות ולזאת הסבה גם כן זכר כאשר שבו אל ה' בכל לבם נעזרו מאת השם יתברך להכניע אויבידזם. השני הוא להודיע שאין ראוי לרדוף החלושים כי אין בשער עזרתם הלא תראה מה שקרה לזקני גלעד שרדפו יפתח בעבור אחיו שהיו קרוביהם וגרשוהו מהסתפח בנחלתו לסוף הענין נצטרכו אליו שיהי' מושל עליהם. השלישי הוא להודיע שראוי לאדם שיעשה דבר מה לתקות גמול שיעשה דבריו בחכמה באופן שיגיע לו הגמול אחר עשיתו המעשה ולזה רצה יפתח שישימו זקני גלעד ה' עד ביניהם על תנאיהם כדי שיתבר' לו שלא יהתלו בו אחר נצחו זו המלחמה אשר בעבורה אמרו לו זקני גלעד שיהיה להם לקצין והיא מלחמת בני עמון והיה זה מצפה שהיה מקום שהיו מתקבצים בו ישראל תמיד כי נגלו בו דברים נפלאים כאילו ויצף ה' שם. הרביעי הוא להודיע שאין ראוי להלחם עם האנשים אם לא היתה שם סבה ראויה תביא על זה ועל זה ספר ששלח יפתח מה ששלח לבני עמון והיה משיב לו מלך בני עמון תחלה כי בסבת החמס שעשו לו ישראל בארץ ההיא שהחזיקו בה הוא רוצה להלחם עמם ובסוף הענין נתבאר שלא היתה שם סבה ראויה תניעהו לזה ואמר יפתח שישפוט הש"י בינותיהם כי עול היה עושה לו מלך בני עמון ונמשך מזה שכבר נצחהו יפתח והכה בבני עמון מכה רבה מאד. החמישי הוא להודיע שראוי לאדם שיעשה ענייניו בחכמה ובהתישבות כדי שלא תשיגהו על זה החרטה הלא תראה כי יפתח מהר לנדור נדר לה' בזולת התישבות והשיגתהו החרטה כי היה ראוי שיתישב תחלה אם היה שתצא בתו מדלתי ביתו לקראתו שיקדש לה' דבר אחר זולתה ולא ימנע ממנה פרי בטן. הששי הוא להודיע שראוי למי שיבקש טוב מה מהש"י שידור לו נדר מה כדי לפרסם בלב האנשים כי כל הטובות מאתו ולזה זכר כי יפתח נדר לה' אם יתן בני עמון בידו. השביעי הוא להודיע שמי שנדר לה' יחוייב לו שיקיימהו ואע"פ שיכבד לו מאד הלא תראה כי יפתח בעבור שפצה פיו לה' הוכרח לקיים את נדרו אע"פ שהיה הדבר לו בתכלית הקושי, והנה יש לשואל שישאל איך לא נשאל יפתח על נדרו כי כבר היה פינחס קיים והוא היה יודע פי' התורה בשלמות ואפשר שנאמר שלא היה

יודע יפתח שיש לנדרים היתר גם לא ידעו זה אז אחד מאנשי גבולו כי כבר נשקעו כלם בנמוסי הגוים ההם ועזבו את התורה ימים רבים והנה החכם אין לו להתיר את הנדרי' אלא כשישאל הנודר היתר לנדרו להיותו מתחרט בנדר, ואפשר שנאמר כי בקיום זה הנדר פרסום הנס שעשה לו הש"י היה בלתי ראוי שיתחרט יפתח על זה הנדר לפי מה שחשב. השמיני הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיקנא לחברו בראותו שהגיע ממנו פועל טוב כשלא קרא לו בעשיית הטוב ההוא כדי שיהיה נקרא על שמו גם כן זה הפועל הטוב הלא תראה כי בני אפרים היו מקנאים על יפתח כשלא קרא להם ללכת עמו וקרה להם מפני זה מהרע מה שקרה. התשיעי הוא להודיע שאין ראוי לאדם שיהיה בלתי מכיר הטובה שקבל מאחר ויגמול רע תחת טוב הלא תראה כי בני אפרים שהיה להם להכיר הטוב שבא להם ע"י יפתח ולגמול להם חסד על זה כשחשבו לגמול להם רע תחת טוב שעשה להם נמשך להם מהרע הנפלא מה שסופר בזה הספור עד שנפל מבני אפרים מ"ב אלף. העשירי הוא להודיע שאין ראוי לבעלי היכולת לגנות החלושים הלא תראה כי בני אפרים היו קורין גלעד פליטי אפרים על צד הבוז והאבן שמאסו היתה לראש פנה וקעקעה את בנינם החזק. הי"א הוא להודיע שראוי שתלך האשה אחר בעלה ולא ימנענה מזה גדלות בית אביה לזה זכר מאבצן עם היותו גדול שכבר שלח שלשים בנות החוצה. הי"ב הוא להודיע עוצם ההשגחה האלהית בענין שמשון בעבור ישראל וזה כי מפני שנגלה לשם ית' שסופו ללקות בדבר הנשים התחכם למנעו מזה כפי היכולת ולזה היה נזיר אלהים מן הבטן ונמנעה ממנו התגלחת להוסיף לו כח באופן שתשלם לו ההצלה מצד הגבורה אם לא יוכל לכבוש יצרו מבנות הפלשתים והוזהרה אמו שתנהג מקצת דיני הנזירות בעודה הרה ממנו לזאת הסבה בעינה ומן הנראה שזאת ההשגחה היתה עוד מצד תפלת הנביא יעקב שאמר לישועתך קויתי ה' וזה שכשראה הרע הראוי לבא לשמשון לסוף הענין מפאת הנשים, אמר שהוא מקוה מהשם יתברך יושיעהו מזה על דרך ההשגחה. הי"ג הוא להודיע שראוי לחקור בדברים המיישרים לתכלית מה שאפשר כדי שיגיע מהם התכלית הדרוש ולזה ספר שלא סמך מנוח על דברי אשתו אבל בקש מאת השם ית' שישוב לו איש האלהים אשר שלח כדי שתשלם לו הידיעה מה יהיה משפט הנער ומעשהו ומי הוא זה האיש אם הוא ראוי לסמוך עליו. הי"ד הזא להודיע ולפרסם ענין המופתים אשר יעשה הש"י ע"י נביאו כי באמונתם יתקיימו הפנות התוריות ולזה זכר זה המופת שנעשה בפני מנוח ואשתו בעליות המלאך בלהב המזבח ומופת שמשון המס אסוריו מעל ידיו ובקע המכתש אשר בלחי ויצאו ממנו מים להציל שמשון מהצמא החזק שהיה לו. הט"ו הוא להודיע שכבר תקשה מאד השגת המלאך

ולזה חשב מנוח שימות כשהשיגו מלאך השם וכן זכר זה גדעון והיה זה כן כי כשהשיג השכל אשר לנו המציאות הרוחני ידמה שיחוייב שידבק בו וישאר הגוף מת אם לא ילוה לו עזר אלהי. הי"ו הוא לפרסם קיום יעודי השם ולזה התחיל לספר הגבורה שעשה שמשון מדבר כפיר האריה ולקחו האשה שלקח בתמנתה שהיתה סבה להפיל חללים רבים מפלשתים ולזאת הסבה אמר כי מה' הוא כדי שיפיל חללים רבים מפלשתים כמו שיעד שהוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים לא שהיה מאת הש"י שיתגאל בבנות פלשתים הערלים ולזה ספר גם כן שאר מה שהרע שמשון לפלשתים בחייו ובמותו ודבר גבורתו עד שלולי שגלה סודו לדלילה לא היה נופל ביד פלשתים עם היותו בארצם יחיד מרוב גבורתו כאילו התחכם הש"י שאם היה שיהיה נפתה לבו לנשים שתהיה לו גבורה נפלאת יהיה נשמר בה מהפלשתים. הי"ו הוא להודיע שאין ראוי לגלות סודו גם לשוכבת חיקו הלא תראה כי תכף שגלה שמשון סודו לאשתו גלתה אותו לאנשי העיר וכן הענין במה שגלה סודו לדלילה שהיה סבה להפילו ביד פלשתים שנמשך מזה מהרע מה שנזכר כבר בזה הספור. הי"ח הוא לבאר שאין ראוי להתדבק בבנות הפלשתים גם אחר התגיירם כי נקל להם לחזור לסורם הלא תראה מה שקרה לשמשון מפני דבקו באלו הנשים עם שהוא מבואר שאם לא היה דבק בהם והיה נלחם בפלשתים עם ישראל היה מכניעם ומשפילם מצד חוזק גבורתו והצלחתו עליהם באמצעות העזר האלהי שהיה בהכרח נוסף עליו אם היה נשמר מאלו הנשים והיה מנהיג ישראל כמנהג השופטים השלמים. הי"ט הוא להודיע שראוי למנהיג שישמור עמו ולא יספיק לו שמירת עצמו והלא תראה כי שמשון עם מה שנתפרסם לו מגבורתו שלא יוכלו רבים להזיק לו אם יהיה בידו כלי מלחמה כי גם בלא כלי מלחמה היה מנצח רבים כמו שבא בזה הספור הנה לא רצה להזיק בבני יהודה בבואם לאסרו לתתו ביד פלשתים וסבל שיאסרוהו בראותו שאם לא יסבול זה יריבו בני יהודה על זה עמו בחזקה למלט נפשם מיד פלשתים ויתחדש בזה מריבה בינו ובין בני יהודה ואולי יפול מהם רב ולזאת הסבה שאל מהם כשהסכי' לסבול שיאסרוהו שלא יפגעו בו הם כי אולי אם יראה כוונתם לבא לפגוע בו לא יוכל לסבול שלא יקים כנגדם ויפיל מהם רב והנה ג"כ סבל שמשון שיאסרוהו בני יהודה לאהבתו אותם כדי שיעשה להם התנצלות עם פלשתים במה שהיה משחית בהם כי הם הראו עצמם עוזרים לפלשתים לאסרו בידם ולזה נודע להם כי לא מלבם היה עושה שמשון הרע להם. הכ' הוא להודיע עוצם השגחת הש"י עד שסבב שאיש אחד אסור וזולת כלי מלחמה נצח והמית רבים כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט. הכ"א הוא להודיע שיש גמול ומשפט על כל המעשה מדה כנגד מדה ולזה זכר כי לקה שמשון

בעיניו כי לכתו אחר עיניו הכשילהו בזה. הכ"ב הוא להודיע מה שעשה השם לקנאת כבודו במה שהיו הפלשתים מיחסים לאלהיהם נפילת שמשון בידם אשר סבת היתה התפתותו פתוי הנשים וזה שכבר השיב לשמשון כחו שגבר להנקם מהם ונפשו לא חיה כי הוא היה ראוי לכך מצד התפתותו בדברים הפחותים האלה ולזה שאל שתמות נפשו עם פלשתים לפי שלא היה ראוי לו אז לעשות לו נס יותר גדול מזה והם היו ראוים ג"כ לזה מפני שהיו מיחסים זאת ההצלחה לאלהיהם:

פרק יז

פסוק א

עוד ספר שכבר היה איש מהר אפרים ושמו מיכיהו והנה אחשוב שכבר היה זה בימים הקדומים שלא היה שם שופט והיה זה בימי השעבוד אם קודם עתניאל בן קנז אם קודם אהוד אם קודם אחד מהבאים אחריהם והביאני לזה שאי איפשר לומר שהיה זה הענין בין שנות שמשון ובין שנות עלי לפי מה שהתבאר מדברינו הקודמים וכבר נבאר במה שאחר זה שראוי שיהיה כל זה הספור במה שבין מיתת יהושע ובין עתניאל בן קנז ואחשוב שנסמך זה הספור לשמשון שהיה משבט דן לספר מה שאירע על החטא לשבט דן על דבר פסל מיכה שהתמיד זמן ארוך מאד וכבר אמרו קצת המפרשים שהיה זה בשביל הסכמה מספר אלף ומאה כסף שבא בסיפור שמשון ודלילה ומספר אלף ומאה כסף שבא בסיפור מיכה ונוכל לומר לפי זה המאמר עוד שכבר היתה הסכמה אחרת בענין אלו הכספים והיא שמכל אחד מהם נמשך רע לדן כי כסף דלילה היה סבה אל שנפל שמשון ביד פלשתים ונקרו עיניו ונמשך לו המות בסבתו וכסף מיכה היה סבה שטעו בני דן בפסל ההוא זמן ארוך:

פסוק ב

והנה ספר שכבר אמר מיכה לאמו אלף ומאה סלעין כסף אשר לוקח לך ואת קללת כל מי שלקחו אם לא ישיבנו לך וגם אמרת זה באזני ולזה הוכרחתי להגיד לך שאני לקחתיו והוא אתי:

פסוק ג

והשיב הכסף לאמו ואמרה לו אמו הקדש הקדשתי הכסף לי מידי לבני לעשות פסל ומסכה אשר היו צורות שיטעו בהן האנשים אז ויחשבו שיהיה בהם כח להגיד העתידות מצד עוררם כח הדמיוני וידמה שלזאת הסבה עשאו תחלה לא לשם ע"ג ויורה על זה מה

שאמרה הקדשתי הכסף לה', והנה השיבה לו אמו הכסף והוא השיב אותו שנית לאמו ועשתה ממנו פסל ומסכה והיה בבית מיכיהו כדי שיגיד לו העתידות לפי מחשבתם:

פסוק ה

וכבר עשה מיכה לו בית מיוחד לזה הפסל והמסכה ועשה מהם אפוד ותרפים וקראו אותו בית אלהים לחשבו כי שכינתו תשרה שם ומלא יד אחד מבניו להיות לכהן לשאול לו העתידות:

פסוק ו

אין מלך בישראל וגו'. וסיפר זה כי אולי היה זה סבה להעשות זה הפסל ולזה ראוי שנאמר שזה היה אחר המלך שהיה מונע אותם מזה אם הוא חי והוא יהושע לפי מה שאחשוב שהזהיר ישראל על זה כדי לבער ע"ג כי גם עלי שהיה נכבד מכל אשר לפניו מהשופטים לא בערו בימיו הבעלים והעשתרות עד שבא שמואל ובערם כמו שמספר בספר שמואל ולזה ארך עליו פסל מיכה עד מות עלי כמו שיבא אחר זה ולזה ידמה שהיה זה הענין אחר מות יהושע וקודם ממשלת עתניאל בן קנז ויורה על זה עוד שכבר זכר בזה הספור ששבט הדני היה מבקש לו נחלה לשבת בימים ההם וזה היה אחרי מות יהושע כי אז השתדלו השבטים להלחם כל אחד בגבולו כמו שנתבאר בראש זה הספר ששאלו ישראל מי יעלה לנו תחלה להלחם בכנעני:

פסוק ז

עוד ספר שכבר היה נער ממקום שנקרא בית לחם יהודה והיה המקום ההוא ממשפחת יהודה והוא לוי והוא גר שם והנה משך לבו של מיכה אליו שיהיה לו לכהן בביתו לשאול העתידות באמצעות הפסל והתרפים שהיה משתמש בהם להתבודד הכח הדמיוני מבין שאר הכחות לא שהפסל והתרפים ידברו חלילה ועכ"ז הנה התרפים דברו און על הרוב כי אין כח בקסם להודעת העתידות באמת כמו שביארתי בספר מלחמת ה':

פרק יח

פסוק א

וספר שכבר היה שבט הדני מבקש נחלה לשבת בה ושלחו מרגלים לעיר ליש לרגל הארץ שנפלה בגורלם ועברו דרך בית מיכה והכירו הנער הלוי ושאלו לו התצליח דרכם וענה להם על צד הקסם באמצעות הפסל והתרפים שכבר הצליח דרכם:

פסוק ז
והנה באו המרגלים לעיר ליש ומצאו העם אשר בה שוקט ובוטח לא היו יראים ממלחמה ולזה לא היו שומרים בשער העיר לשמור העיר שלא יכנסו בה אויבים, ולא היה בארץ ההיא מכלים דבר שיהיה יורש המלוכה והוא המושל שהוא מכלים בתוכחתו החוטאים, ומלת עצר הוא מענין זה יעצור בעמי ויהיה הרצון בזה שלא היתה הממשלה הזאת באה מהאב לבנו וזה ממה שימנע המנהיג ההוא מלמסור עצמו לסכנה בעבור שמירת הגוים שהם אינם לו ולזרעו וראוי עוד שהם רחוקים מצידונים שיעזרום כשידעו דבר המלחמה ולזה הוא מבואר שטרם שתגיע הידיעה לצידונים תשלם לבני דן הורשת העיר ההיא:

פסוק יד
והנה ליש הוא לשם הנזכר בספר יהושע והעד שכבר אמר ג"כ שם שכבר קראו שם העיר דן כשם דן אביהם כמו שנאמר בזה המקום:

פסוק יז
וספר כי מידי עברם עברו בית מיכה חמשת המרגלים ולקחו הפסל והמסכה והאפוד והתרפים מבית מיכה ופתו הנער הלוי ולקחוהו עמם והיה לאב ולכהן לכל שבט דן והיו שם פתח השער שש מאות איש חגור כלי מלחמה משבט דן:

פסוק כו
וכראות מיכה כי חזקים הם ממנו הניחם ושב לביתו והם באו על ליש והכו יושבי' לפי חרב ואת העיר שרפו באש וידמה ששרפו העיר באש כדי שייראו יושבי שאר העיירות אשר נפלו בגורלם מהם וינצחום בקלות יותר מצד נפול פחדם עליהם:

פסוק כט
ואח"כ בנו העיר וקראו שמה דן כשם דן אביהם. והנה הקימו את פסל מיכה בבית שעשו לו ויהונתן בן גרשום בן מנשה הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני בבית הפסל ההוא עד יום גלות הארץ והוא הנער הלוי שהביאו מבית מיכה, והנה יום גלות הארץ לא יתכן שיאמר על יום גלות בימי צדקיה שכבר עברו כמה מנהיגים שביערו ע"ג מן הארץ כמו שמואל ושאול ודוד ורבים זולתם אחריהם, ואולם אמר עד יום גלות הארץ כי יתכן שגלתה הארץ ההיא כשעשו הרע ישראל בעיני ה' עד שהקים השם לישראל מושיע ושבו לארצם ויתכן שגלתה הארץ ההיא בימי יבין מלך כנען שברחו להם שבט דן ועברו מעבר לירדן כמו שאמרו דבורה וברק ודן למה יגור אניות ואיך שהיה הוא מבואר שיום גלות הארץ היה קודם מות עלי וזה שהפסל ההוא לא נתקיים להם כי אם

כל ימי היות בית האלהים בשילה ולא יתכן שיהיו להם כהני הפסל אחר שהוסר הפסל ולזה הוא מבואר שהיה כבר יום גלות הארץ ההיא קודם זה כי ידמה שאחר זה היו להם כהנים אחרים לזה הפסל אשר לא היו מזרע זה הנער הלוי וזה מחויב מהלשון שאמר עד יום גלות הארץ ההיא להורות כי אחר זה היו להם כהנים אחרים והנה אמרו רז"ל שזה הנער הלוי היה בן בנו של משה והיה חושב שראוי לאדם לעבוד ע"ג ואל יצטרך לבריות ואין הענין כן אבל ראוי לעבוד עבודה שהיא זרה לו וידמה שזה האיש היה אחר ואשר נזכר בענין דוד איש אחר כי כבר זכר כי הוא ובניו היו כהנים ר"ל שאחר מותו הוקם שם כהן אחד מבניו ואפשר שנאמר כי לא יחוייב מזה שמת יהונתן ויהיה אמרו הוא ובניו שהם היו יחד כהנים עמו לא בזה אחר זה ויהיה זה האיש הוא אשר נזכר בענין דוד שאמרו ז"ל:

פרק יט

פסוק א

וספר עוד כי בימים ההם שלא היה מלך בישראל שיוכיח החוטאים היה איש לוי גר בירכתי אפרים ולקח לו לאשה פלגש מבית לחם יהודה וזנתה עליו פלגשו ר"ל שנטתה ממנו ושבה אל בית אביה לברוח ממנו וזה היה הזנות הזה כי הנטייה איך שתהיה תקרא זנות אמר זנות יין ותירוש יקח לב והוכרחנו לפרש הענין בזה האופן שאם זנתה עליו לשכב עם זולת אישה היתה אסורה לבעלה ולא היה ראוי שישוב לבקש עוד אבל ענין זנותה ביאר במה שאמר ותלך מאתו אל בית אביה שעמדה שם זמן ארוך כמו שביאר שעמדה שם שנה וארבעה חדשים וזה ממה שהורה שאין רצונה לשוב אליו עוד והנה רבותינו ז"ל פירשו זה הזנות לענין קרוב למה שפירשנו:

פסוק ג

וכשראה זה אישה הלך אחריה לדבר על לבה להשיבה כי ידמה שסרה ממנו על דבר הקטטות שהקניטה בביתו ולזה הוצרך לפייסה ובזה האופן הלך להשיבה, ויראהו אבי הנערה וישמח לקראתו וידמה שזה האיש הלוי היה נכבד מאד ולזה השתדל לכבדו מאד אבי הנערה והיה מראה מאד כי כבר קשה עליו פרידתו עד שכבר עכבם שם עד היום החמישי ורצה לעכבם עד היום הששי ולא יכול:

פסוק ט

וקם האיש הלוי ללכת עם פילגשו אע"פ שכבר רפה היום לערוב:

פסוק י

והנה באו עד נכח יבוס והיא ירושלם. והיום רד מאד ר"ל שלא נשאר ממנו כי אם מעט כי השמש ירד מהאופק ולפי שהיום מתחדש מן השמש יאמר שהיום ירד מאד כשירד השמש ולא רצה האיש הלוי לסור שם כי היה שם היבוסי יושב בעת ההיא ולזה אמר לא נסור אל עיר נכרי אשר לא מבני ישראל הנה וזה לאות כי לא כבשו עדין בני יהודה את ירושלם ולא נכבשה ג"כ בימי יהושע ואף ע"פ שכבר הכה יהושע את מלך ירושלם לא מצאנו שכבש העיר עד שבא שכט יהודה אחריו ונלחם בירושלם ולכדו אותה כמו שנזכר בראש זה הספר והנה היה זה הענין מהפילגש קודם שנלחמו שבט יהודה בירושלם ולזה גם כן יתבאר שאחרי מות יהושע היה אלו הספורים כמו שזכרנו ואולם נכתב בזה המקום לסבה שביארנו:

פסוק טו

והנה ספר שלנו בגבעת בנימן והגיע מרוע תכונתם שלא היה שם איש מבני העיר מאסף אותם הביתה ללון עד שבא איש אחד מהר אפרים היה גר שם והוא הביאו לביתו והנה הגיע מרוע תכונת בני העיר שרצו לקחת האיש הלוי למשכב והחזיק האיש בפילגשו והוציאה להם החוץ וידמה שכבר היתה יפה מאד ולזה נתפייסו בזה בראותם אותה כי כבר התיר להם האיש הזקן להוציא להם בתו הגדולה הבתולה ופילגש האיש הלוי ולא נתפייסו בזה והאנשים החוטאים האלה התעללו בה כל הלילה עד הבקר ומרוב המשגל השיגה אותה החולשה הנפלאה עד שמתה פתח הבית אשר אדניה שם בשובה אליו והנה האיש הלוי התפעל מזה הענין התפעלות רב ושתק עד בואו אל ביתו ומשם שלח נתחיה לי"ב שבטים הנשארים כי לא שלח לשבט בנימן כי מהם יצאה הרעה ולזה נתח פילגשו לי"ב נתחים:

פרק כ

פסוק א

והנה נקהלו כל שבטי ישראל זולת שבט בנימן על זה אל ה' המצפה כי שם היו נקהלים לכל הדברים הנפלאים לסבה שזכרנו במה שקדם ושם הודיעם האיש הלוי איך היה הדבר הזה ואמר אותי דמו להרוג לדעתו שהוא יתיר עצמו להריגה ולא יתגאל בזה החטא הגדול המגונה תכלית הגנות ר"ל משכב זכור והנה התפעלו מאד ישראל מזה הענין ורצו לבער הרע מקרבם כמשפטי התורה ולמען יוכלו להתעכב שם עד בערם הרע שלחו עשירית המחנה לקחת צידה לעם והנה שלחו תחלה בכל גבול בנימין ובכל משפחותיו

שיתנו האנשים האלה החטאים האלה ביד בני ישראל להמיתם ולבער הרע מקרב ישראל ולא אבו בני בנימן לשמוע בקול אחיהם והורה זה כי יד כלם היתה במעל זה וכראות בני בנימן שרצון ישראל להלחם בם יצאו בני בנימן למלחמה עם בני ישראל והיה מספרם כ"ו אלף איש שולף חרב ושבע מאות איש בחור היה כל אחד מהם אטר יד ימינו והיו בקיאים ביריית אבנים בכף הקלע עד שכבר היו קולעים אל השער האחד עם רוב דקותם ולא יחטיאו שלא יכזבו וזה היה דבר נפלא מאד:

פסוק יז

ואיש ישראל התפקדו. לבד מבנימן ד' מאות אלף איש שולף חרב ויעלו בית אל ששם היה ארון האלהים להשאל באורים ותומים לפנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן שהיה כהן גדול אז וידמה שקראו שם שילה בית אל להקבע בו בית האלהים כי שם נקבע ימים רבים והנה היה שם מנוחה כמו שאמרו חז"ל מנוחה זה שילה נחלה זה בית עולמים והנה ידענו כי אחר שסר ארון ה' מהגלגל בא לשילה ונקבע שם עד מות עלי או יהיה הרצון בבית אל בית האלהים והנה אי אפשר שגאמר ג"כ שעלו לעיר בית אל כי היא היתה בגבול בנימן כמו שנזכר בספר יהושע:

פסוק יח

ושאלו מי יעלה בתחלה למלחמה ואמר כי יהודה יעלה בתחלה ולא השלימו שאלתם כי כבר היה ראוי להם לשאול אם ינצחו או ינוצחו ואם יאמר להם שינוצחו יחדלו לעלות עליהם למלחמה ולזה קרה להם מה שקרה מפני שלא שאלו כהוגן לא בפעם הראשונה ולא בפעם השניה:

פסוק כח

ואולם בפעם השלישית שאלו כהוגן ואמרו האוסיף עוד לצאת למלחמה עם בני בנימן אחי אם אחדל והיה זה ע"ד שאלת העצה אם יקרם רע מזה יחדלו כי הדבר הוא בבחירתם לא על הודעת העתידות כמו שהיה הענין בשתי השאלות הראשונות ששאלו באלהים והיתה אז התשובה שלימה ואמר עלו כי מחר אתננו בידך:

פסוק כט

והנה עשו בני ישראל בחכמה לשום אורבים אל הגבעה כמו שעשו כשכבשו את העי והראו ישראל את עצמם נגפים ונסו להם לפני בנימן כדי לנתקם מן העיר והאורב שהיה בעמק והוא אשר קרא מערה כי שם ישפכו כל המימות אשר שם והלחיות ולא ראו אותו בני בנימן לפשוט אז אל הגבעה ולהכות העיר לפי חרב, והנה היו האורבים י' אלפים איש מהיותר גבורים שבישראל ואחר שנסו ישראל והרחיקו בני בנימן מן העיר קמו

וערכו מלחמה עם בני בנימן במקום שהיה שמו בעל תמר וזה הענין הוציא אורב ישראל ממקומו לפשוט אל הגבעה ולהכות העיר לפי חרב כי היה סימן ביניהם ובין האורב שכאשר יגיעו לבעל תמר יקום האורב ממקומו לפשוט אל הגבעה:

פסוק מו

והנה בזה האופן ספר בכללות שהשחיתו בני ישראל בבנימן כ"ה אלף ומאה איש ואחר זכר הפרטים, וזכר איך היתה ההתחלה בענין האורב וזכר איך היתה התחבולה בענין האורב למועד שהגבילו איש ישראל למהר לפשוט אל הגבעה ולהכות העיר לפי חרב ואמר זה להעלות העשן מן העיר להבהיל את בנימן בראותו כי עלה כליל העיר השמימה והנה לא זכר בפרטים כי אם כ"ה אלף איש ולא חשש למאה העודפים על החשבון כי לא זכר בפרטים כי אם האלפים וידמה שיהיו שם יותר על האלפים בכל הרג והרג מספר מה כשהקבץ כלו יהיו מאה איש, וספר שנשארו בבנימן שש מאות איש ונסו אל סלע רמון וכבר נזכר תחלה שמספר בני בנימן עשרים וששה אלף שולף חרב ושבע מאות וידמה שהאלף הנשארים מתו במלחמו' הראשונות:

פרק כא

פסוק א

עוד זכר שאיש ישראל נשבע במצפה לאמר שלא יתן איש ממנו בתו לבנימן לאשה וכראותם כי נפקד שבט אחד מישראל חרה להם מאד:

פסוק ד

והנה בנו שם מזבח חדש בבית האלהים והעלו עולות ושלמים ונגשו לדרוש את ה' על זה הקלקול שבא על ידם אולי נדרו שאם יתן ה' את בנימן בידם יעשו זה הענין לכבוד השם והנה היה קשה בעיני ישראל הגרע שבט אחד מישראל והתחכמו למצוא נשים לנותרים:

פסוק י

והרגו בהם כל יושבי יבש גלעד כי לא באו אל המחנה לבקשת ראשי העם והשאירו כל הבתולות להיות לנשים לבני בנימן ולפי שלא נמצא להם בזה האופן נשים במספרם כי לא היו שם ביבש גלעד כי אם ד' מאות בתולות נתנו להם דרך לקחת נשים מן המחוללות למאתים הנשארים אשר בבנות שילה בשיחטפו להם איש אשתו:

פסוק יז

ירושת פלטה לבנימן. הרצון בו במה שפלט מהם והם השש מאות איש ראוי שנעשה בדרך שיהו ירושה לבנימן רוצה לומר שלא יפקד שם בנימן במותם וזה אמנם יהיה

בשיקחו להם נשים וזה ענין הירושה כי היא נשארת עד מות המוריש והנה אמרו זה להורות כי לא סבב הש"י שיהיו השש מאות האלו מפליטיו אם לא מפני שלא ימחה שבט מישראל ולזה חוייב לנו לעשותו שיהיו להם נשים בזנות כדי שלא נעבור על שבועתינו וידמה שזאת השבועה לא היתה רק לאותם האנשים לא לבאים אחריהם וימנעו מתת להם איש בתו לא בת איש אחר יהיו להם בנות יושבי יבש גלעד:

פסוק כב

חנונו אותם. הוא על דרך לאט לי לנער לאבשלום והרצון חנונו בעבורנו את בני בנימן והניחום להם כי מה שנשבענו היה על דרך נתינת הנשים לאנשים ולא נשבענו שלא יחטפו ממנו כי אין נהוג שיקח איש אשה על זה הדרך ותוכלו לראות ממנו זה בכלל כי לא לקחנו איש אשתו במלחמ' אבל נתנום לנו ברצון וכן המנהג בלקיחת האשה ובהיות הענין כן הוא מבואר שכאשר לא הנחתם אותן להם בעת הזאת תמחה שבט מישראל אם לא יהיו נשים לנשארים מבני בנימן הנה אתם אשמים תהיו:

פסוק כד

וספר כי משם הלכו בני ישראל איש לשבטו ולמשפחתו ואיש לנחלתו, ובני בנימן ג"כ שבו לנחלתם ובנו עריהם וישבו בהם, ואולם התועלות המגיעות מאלו הספורים הם אלו הראשון הוא להודיע מה שקרה מן הסכנה למיכה מפני נטייתו מדרכי התורה עד שכמעט סבב הפסל ההוא לאבד מיכה וביתו.

השני הוא להודיע שראוי לנלחמים שיראו מראשי הענין אם יתכן להם לנצח שכנגדם ואם לא יתכן להם זה אין ראוי שיתחילו במלחמה ולזה ספר שבני דן שלחו ה' מרגלים והם ראו כי כבר תנוצח העיר ההיא בקלות ולזה התעוררו לבא למלחמה עליהם.

השלישי הוא להודיע שאין ראוי לאדם לריב עם מי שתקיף ממנו כ"ש כשהיה עם זה שכנגדו מר נפש שלא ייירא מאד מהמות ולזה זכר כי כשראה מיכה שחזקים בני דן ממנו עם מה שספרו להם שהם מרי נפש פנה ושב לביתו.

הרביעי הוא לפרסם מה שנשקעו בו בני דן מהחטא זה הזמן הארוך אשר ספר וכאילו היה זה התנצלות מה לשמשון שהיה מהשבט ההוא אם נשקע במדה המגונה ההיא ר"ל ללכת אחר עיניו.

החמישי הוא להודיע שאין ראוי לאדם לקחת פילגש להמשך לענין המשגל הלא תראה מה שקרה מהרע מהפילגש הזאת שלקח האיש הלוי שנכשלו בסבתה כמה רבבות מישראל ולזאת הסבה זכר רוע תכונת בני בנימן אשר בגבעה בענין המשגל ומה שקרה להם בעבור זה מההשחתה והכליון.

הששי הוא להודיע שאין ראוי לאדם להתנהג בקנטורין בתוך ביתו ולהטיל אימה יתרה שם הלא תראה מה שנמשך מהרע מההקנטו' שהקניט האיש הלוי פילגשו שהיה זה סבה שברחה ממנו ושבה אל בית אביה ואילו ישבה בביתו לא אירע לה זה הרע ולא לישראל בעבורם.

השביעי הוא להודיע ג"כ שראוי לאשה שלא תטה מאיש' ללכת מאתו אבל ראוי לה לסבול דבריו ותוכחתו ותטה אל כל אשר יחפוץ הלא תראה מה שנמשך מהרע לישראל מפני שלא סבלה הפילגש דברי הקנטורין ההם מבעלה כי זה היה סבה אל שבתה אל בית אביה ונמשך מזה מהרע מה שבא בזה הספור.

השמיני הוא להודיע שאין ראוי לאדם לעכב הליכת האורחים מביתו בעבור תשוקתו לכבדם אבל ראוי כשיראה רצונם שיניחם להשלים רצונם ולזה ספר מה שקרה מהרע בעבור מה שעכב אבי הנערה את האיש הלוי כי זה היה סבה אל שלנו בגבעה וקרה מזה מהרע מה שבא בזה הספור.

התשיעי הוא להודיע שאין ראוי להולכי דרכים ללכת בלילה למה שקרה בזה מהסכנה ולזה ספר שלא רצו ללכת אחר ערוב השמש ולולי כי ירושלם היתה אז ליבוסי היו לנים בירושלם מצד כי היום רד מאד.

העשירי הוא להודיע כי כשיבא הכרח להתבע לחטא המשגל האיש והאשה מתירין האשה קודם לאיש לזה ואעפ"י שתהיה אשת איש ולזה התיר זה האיש פילגשו להם קודם שיתיר עצמו להם.

הי"א הוא להודיע זנות בני בנימן ואכזריותם שהם העם שהתעללו בפילגש כל הלילה לא השתדלו להאכילה ולהשקותה אבל שלחוה בשחר באופן שמתה מהחולשה עם זה שבאו עליה באכזריות באופן שהזיקוה בתשמיש עד שנמשך לה מות מזה ולזה ג"כ ספר מאכזריותם שאין איש מהם מאסף האיש הלוי הביתה עם שאין לו מחסור כל דכר ולזה לא יצטרך שיהנוהו מאשר להם לפי מה שהגיד להם ועם מ"ש להם שהוא הולך לבית ה' כי זה היה ראוי שיביאם אל שיאספוהו הביתה לכבוד השם.

הי"ב הוא להודיע שראוי לאדם כשהרעו לו שלא ישמיע קולו כדי שלא יוסיף לעצמו רע על רע עד היותו במקום יוכל לבטוח בו ואז יוכל להשמיע קולו לבקשת הנקמה ולזה ספר ששתק האיש הלוי עד שבא אל ביתו ואז השתדל להנקם מבני הגבעה על הזמה שעשו.

הי"ג הוא להודיע שראוי למי שירצה להניע האנשים לעשות דבר מה שיעשה זה בחכמה כדי שיגיע למבוקשו ולזה ראוי שיראה להם בעיניהם הדבר אשר יניעם לזה כשיהיה

אפשר לו זה ולא יספיק לו ספור הדברים ההם להם כי יותר יאמינו האנשים במה שיראו ממה שיאמינו במה שיסופר להם ולא יראוהו בעיניהם ולזה ספר ששלח האיש הלוי נתחי הפילגש לכל שבטי ישראל ולא רצה לשלוח הספור להם לבד בכתב עם שזה משך לבם מאד לקנא לזה לרוב הזרות אשר היה בזה הענין ולזאת הסבה לא רצה לגלות להם מה זה ועל מה זה עד שהיו דבריו להם פנים בפנים על זה.

הי"ד הוא להודיע שראוי לבער החטאים מן הארץ כדי שלא ילמדו הנשארים ממעשיהם כ"ש בדבר יפותו בו האנשים בקלות והוא ענין המשגל ולזה ספר התפעלות בני ישראל על זה ההתפעלות הנפלא והתעוררו לבער החטאים בזה האופן שבא בזה הספור.

הט"ו הוא להודיע שראוי לאדם שלא יחזק יד אחר כשיהיו חטאים לשמרם משיגיע להם העונש הראוי להם אבל ראוי לו שלא יכיר להם אחוה אחר סורם מדרכי התורה הלא תראה מה שקרה לבני בנימן בעזרם לאחיהם החטאים שנפל עוזר וכשל עזור ויחדיו כלו.

הט"ז הוא להודיע שראוי למי שישאל עצה על דבר מה שיבאר דבריו תכלית הביאור עד שיתבאר לו בשלימות איך יתנהג בדבר ההוא שישאל עליו עצה ומתי יהיה עת ראוי יצליח בו דרכו ולזה ספר מה שקרה מהרע לישראל כששאלו באלהים איך יעשו המלחמה מפני שלא חקרו בזה מחקר ראוי כי היה להם לשאול אם ינצחו או ינוצחו, ואם הודיע להם שינוצחו היו נשמרים אז מהמלחמה. ולזאת הסבה היה ראוי שישאלו מתי ילחמו בבני עמו ויתנם השם בידם והם לא שאלו אלא מי יעלה בתחלה, ולא שאלו מתי יעלו עליהם למלחמה וינצחום. ובשאלה השנית היה גם כן זה החסרון, ואולם בשאלה השלישית הרגישו בזה, ולזה אמרו האוסיף לצאת למלחמה עם בני בנימין אחי אם אחדל. ולזה היה הרצון בזה שישאלו אם יחדלו מזה לגמרי, שכבר בא להם המענה מאת השם יתברך באותן שאלות הקודמות, מורה שרצון האל יתברך שיעלו אליו, אך שאלו אם יחדלו עתה וימתינו עד עת אחר. ולזה באה להם התשובה בשלימות והודיע להם כי מחר יתנם ליד ישראל. ואולם התועלות שהגיעו מענין האורב בדבר המלחמה כבר זכרנום בענין מלחמת העי ומשם ילקחו.

הי"ז הוא להודיע טוב נפש ישראל, כי עם מה שהשחיתו בנימן בהם השיגה אותם החרטה הנפלאה על כל הרע שהרעו לבנימין, והתחכמו להעמיד השבט על ענינו, בשמצאו דרך לתת להם נשים מישראל מזולת שיעברו על השבועה שנשבעו במצפה, ולזה נתנו להם עצה שיגזלו איש אשתו מהמחוללות כשלא הספיקו בנות יבש גלעד. והנה נהגו ביושבי יבש גלעד המנהג שצותה התורה במלחמת מדין, וידמה שעל פי ה'

עשו כל זה. ואולם בני בנימן מפני שהיו כלם מורדים בה' בחזקם ידי החטאים רצה השם יתברך שישיגם זה העונש הנפלא באופן שיאבדו הם וטפם.
הי"ח הוא להודיע אופן השגחת השם יתברך באבות הקדושים. ולזה סבב שלא ימחה שבט מישראל, והשאיר מפני זה מהם שש מאות איש, וסבב שישתדלו ישראל בכל ענין שיתקיים זה השבט בדרך שלא ימחה שמו מישראל.